

Kentsel Siyasetin Dönüşümünde Yusufeli Barajı Örneği¹

Hatice Pehlevan^{2*}

Hayrettin Özler^{3*}

Özet

Büyük ölçekli kalkınma projelerinin sonucu olan zorunlu yerinden edilmenin olumsuz sosyal etkilerine ve bu etkilerle başa çıkmanın yönetsel yollarına dair çalışmalar günümüzde giderek artmaktadır. Güncelliği ve kapsamı açısından enerji üretim projelerini yalın haliyle ekonomik kalkınmanın ötesinde ele almanın zorunluluğu küresel ölçekte meydana gelen kentsel toplumsal hareketlerden yönetsel sorunlara kadar görünür haldedir. Kentsel politikaların toplum ve siyaset arasında yarattığı değişim etkisi belirli bir nesnellikle açıklanamayan siyasetin dönüşüm olanaklarına kapı açmaktadır. Siyaset ve karşıt oluşum siyasetlesizleşme (depolitizasyon) ikilisi bu dönüşümün farklı uçlarıdır. Kent ölçeğinde siyasi dönüşümleri açıklamaya yardımcı olan kentsel projeler ve bu projeler karşısındaki toplumsal tutum siyasetin hangi uçta seyrettiğini sergileyebilmektedir. Bu çalışma siyasetin ve siyasal olanın çatışmasına dair mevcut depolitizasyon ve siyasallaşma yaklaşımlarından esinlenerek Artvin ilinin Yusufeli ilçesinde yapılan bir vaka çalışmasına dayanmaktadır. Siyasallaşma ve depolitizasyonu içine alan post-politika teorisinden destek alarak kentsel siyasetin dönüşümüne neden olan dinamiklerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda alan araştırmasında yapılan mülakatlar ve çeşitli haber ve röportajlarla çalışmanın teorisi uygulamada sınanmıştır. Elde edilen mülakat verileri Maxqda veri analiz programı aracılığıyla eleştirel söylem yöntemi kullanılarak incelenmiş ve anlamlı örüntüler halinde açıklanmıştır.

1 Bu çalışma 1. yazarın, 2. yazar danışmanlığında Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde yürütülen “*Post-Politika Bağlamında Popülizm ve Kent Siyaseti: Yusufeli Örneği*” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

2 Dr., Bağımsız Araştırmacı, haticepehlevan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0510-3095.

3 Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, hayrettin.ozler@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7056-4061.

1. GİRİŞ

Siyaset oldukça tartışmalı bir kavram olarak günümüzde birçok dinamik etrafında açıklanabilen yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Siyasetle ilişkili olarak siyaseti besleyen veya siyasetten etkilenen olgu ve durumlar da siyasetle aynı derecede önemlidir. Genelde siyasi dinamikler ve tanımlar, özelde ise kent siyaseti ölçeği kent ve siyasetten doğan ilişkiden varılabilecek önemli unsurlara dikkat çekmeyi sağlamaktadır. Kent ölçeğinde siyasetin nasıl algılandığı ulusal ölçekteki siyasi yargılardan bağımsız değildir ancak aynı ölçüde yereldeki yargıların da genel siyasi algıların üzerinde etkisi vardır. Kentsel siyaset bu yargıların bütünü ele alan kapsamlı bir alana işaret eder. Bu nedenle kentsel siyasetin dönüşümü merkezi ve yerel bütün dinamiklerle birlikte ele alınabilir. Siyasetin kendi özsel varlığını inşa edebilmesi veya siyasetin taşıdığı bütün olası potansiyellerinin baskılanması şeklinde belirtilen depolitizasyon (siysetsizleşme) bu çalışmada kentsel siyasetin dönüşüm alanlarını ifade etmektedir. Bu dönüşümün altında kent ve siyaset arasındaki ilişki yatmaktadır. Kentsel olgular ve siyaseti olguların iç içe oluşu siyasete belirli bir biçim vermekte etkiliyken siyaset de kentin yapısını şekillendirmektedir. Tarihsel bir içerikle Antik dönemlerden itibaren kent ve siyaset siyasal açıdan ayrılmaz ikili olarak görülmektedir. Kent ile ilgili olan her şeyin siyasal olduğu iddiasının yanında genel olarak kent mekânının biçim ve içerik olarak siyasal olduğu kabul edilebilir. Kentsel politikalar ulus inşasında da siyasi açıdan etkili roller oynamaktadır. Bu da özgül bir mekân olarak kentteki mücadele ve etkileşimlerin siyasal amaçları olduğu anlamına gelir (Batuman, 2019, s. 17-19). Kentsel mekânlar veya bir mekân olarak kent; farklı siyasal kavram, eylem ve değerleri üretmenin imkân-koşulu haline gelebilir (Featherstone ve Korf, 2012, s. 663-664). Nüfus yoğunluğu sayesinde farklı çıkar ve kimliklerin etkileşimlerini kolaylaştıran ve çeşitlendiren kentsel mekân durağan bir uzam olmanın ötesinde esnek, açık ve sınırsız olumsuzluklara ve olasılığa açık dinamik bir üretim mekanizması görünümündedir (Bondi, 2005, s. 157). Kentsel mekân ile siyaset (çatışma, müzakere ve uzlaş) diyalektiği her zaman öngörülemeyen sonuçları yani kenti de siyaseti de büken-değiştiren siyasallaşma olgusunu doğurabilir. Kent (polis) ile siyaset (kentle ilgili işler-politika) kavramlarının aynı kökten gelmesi, tarihsel gelişimlerinin birlikteliği bu tezleri doğrular niteliktedir (Akın, 2019, s. 328; Karatepe, 2014, s. 8). Antik Roma ve Yunan polisleri veya on altıncı yüzyılda bağımsız kent yönetimlerinde görüldüğü üzere kentsel mekânların demokrasiyle de ortak bir geçmişi vardır. Halkın siyasete bir şekilde katılımının imkânı veya demokrasinin çekirdeği kentsel yaşama dayanmaktadır (Karatepe, 2014, s. 11-12). Siyasi mücadele alanı haline gelen kent; itaat ve direnişi, uzlaş veya çatışmayı içermekte ve bir iktidar

aracı olarak toplumlara belirli bir yapı kazandırmaktadır. Siyasi iktidarın bir aracı olarak kent mimaride ve kentsel projelerde otorite sembollerini yansıtır. Modernleşme ile değişen kent düzeni kentlerin siyasallığını bastırma, farklılıkları en aza indirme ve topluma boyun eğdirme amacına yönelik ilerlemiştir. Kent planları da dolaylı olarak toplumu planlamak anlamına gelmiştir (Akın, 2019, s. 333-336).

Kent siyasetine dair yapısal ve kurumsal (seçimler, iktidarın kimde olduğu, yasal mevzuat, yerel yönetimlerin merkeziliği, karar verme mekanizmaları vs.) yaklaşımlar giderek yerini neo-Marksist, post-Marxist veya bir şekilde sol kuramsallaştırmalara bırakmıştır (Stoker, 1998). Bu değişimde sivil toplum, toplumsal kimlikler, toplumsal hareketler ve protestolar gibi yeni aktör ve çeşitli eylem biçimlerinin yanında kent siyasetinin demokratik temsiline, elitizm-plüralizm düalitesinin, hükümet-içi ve hükümetler-arası boyutun ötesine geçmesinin de rolü vardır. Kentsel çelişkilerin Marksist açıdan analizinde kent ve siyaset ilişkileri kapitalizm eleştirisine dayanırken diğer tarafta kent ve siyaseti gerçek çelişki ve çatışmaların görünür olmadığı bir post-demokrasi (Crouch, 2016) ve post-politika (Mouffe, 2018; Ranciere, 2001) çerçevesinde değerlendiren daha pesimist ama umutsuz olmayan bir sol çizgi de bulunmaktadır.

Temel olarak mekânın siyasal kavramsallaştırmayı desteklediğini ifade eden Dikeç (2016) mecaz anlamıyla mekânın ve mekânsallık arayışlarının siyaset üzerine düşünmenin bir biçimi olduğunu belirtmektedir. Fiziksel, sezgisel ve biçimsel farklı mekân imgeleri farklı anlayışları ifade ettiği kadar siyaset anlayışlarını da değiştirmektedir. Mekânın tartışmalı doğasından siyasetin ortaya çıkmasıyla mekân siyasal bir niteliğe bürünür. İnsanlar fiziksel mekânlarda eyleme geçerek hem hususi bir mekâna özgü kavram, söylem veya kurumları inşa ederler hem de daha geniş ve soyut anlam ve söylemler üretirler. Böylece Dikeç'in belirttiği gibi "siyaset üzerine düşünmenin bir tarzı olarak mekân" olgusu kent ve siyaseti birlikte ele almanın gerekliliğini gösterir (Dikeç, 2012 ve 2016, s. 46-51).

Massey (2016, s. 37-39) iktidarın üretildiği toplumsalın nesnelere ve kimliklerle olan ilişkilerinin mekânsal ilişkiler içinde var olduğunu ve toplumsal ilişkilerin zorunlu olarak mekânsallaştığını öne sürmektedir. Massey'e göre mekânın siyasallığı kimliklerin önceden verili olmayıp karşılıklı mekânsal ilişkiler içerisinde inşa edilmesiyle ilişkidir. Siyasal toplulukların oluşumundaki önemi dolayısıyla mekânsallığın ve mekân örgütlenmesinin radikal demokratik düşüncelere eklenmesi gerektiğini savunur. Stoker (1998, s. 126-128) kentsel siyaseti sadece iktidar ilişkileri bağlamında teorileştiren yaklaşımların kentlerin değişken politik ekonomisini kavramakta

yetersiz olduğunu belirtir. Oysa kente içkin gelişmelerden belirli gruplar faydalanırken diğerleri faydalanamayabilir ve kent siyaseti farklı tercihler, stratejik yargılar ve gruplar arası karmaşık etkileşimleri de içerir. Öyleyse devlete bağlı olması gerekmeyen farklı iktidar biçimlerini de içeren kentsel siyaset sivil toplum alanındaki etkileşimleri de içerir (Stoker, 1998, s. 124). Bu anlamda kent siyaseti sadece devlet merkezli siyasi kaygı ve gereklilikleri değil taban hareketlerini ve sivil toplum alanındaki etkileşimleri de kapsar. Örneğin kent siyasetine içkin olan mülksüzleştirme hareketleri gibi pratikler kentin hoşnutsuzlarını yaratarak kimliksel ve sınıfsal çatışmanın merkezi haline gelebilir.

Kent; sınırlı bir mekânı ifade etmekle birlikte kent siyaseti çok daha kapsamlı bir ölçekte ele alınabilir. Merrifield'in (2017, s. 18) "Yeni Haussmannlaştırma"¹ kavramı küresel bir strateji olarak egemen sınıfın dünya kaynaklarını sahiplenmesini ve yeniden düzenlemesini ifade eder. Bu küresel boyutu yanında kent siyasetinin bireylerin varoluşsal ve varlık bilimsel (ontolojik) dinamiklerini de içine alabilen bir yönü vardır. Merrifield'e göre "kent orada bir yerde gözlemlenebilir ve ölçülebilir olarak var olmaz, yaşamlarımıza içkindir, bir epistemoloji değil, bir ontolojidir, toplumumuzun geçişli bir niteliği değil, içkin özüdür" (2017, s. 30). Kent ve siyaset arasındaki ontolojik ilişki, Dikeç (2005, s. 173)'e göre mekânın kendisini, mekânı meydana getiren unsurları ve mekânın içindekileri siyasal olarak ele almakla açıklanabilir. Bu nedenle bu çalışma mekânsal ve toplumsal dinamiklerden destek alarak kent siyasetine bir katkı geliştirme amacını taşımaktadır. Siyasal olanın kentsel belirlenimi nasıl etkilediği konusunda yerel dinamiklerin etkisini Artvin ilinin Yusufeli ilçesinde yapılan Yusufeli Barajı örneğiyle göstermeyi amaçlamaktadır. 2022 yılının Kasım ayında açılışı yapılan baraj ilçe halkının yeni yerleşim yerine taşınması sürecinde çalışmaya başlamıştır. Bölgede baraj öncesinde ve eski yerleşim yerinde yapılan çalışmalar olmasına karşın baraj sonrasında ve yeni yerleşim yerinde yapılan güncel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle önceki çalışmalara ek bir katkı sunmak ve taşınma sürecinden sonraki durumu gözlemek için Yusufeli Barajı alan araştırmasının yapıldığı 2023 yılının Temmuz ayında güncel bir konu olarak elverişli ortamı sağlamıştır.

1 1850'lerde Paris'teki hâkim kentsel uygulamayı ifade eden Haussmannlaştırma, mekânsal dönüşümün alt sınıfların aleyhine olduğu "böl ve yönet" stratejisidir. Kent yapısının askeri açıdan kullanışlı hale getirilerek toplumsal ayaklanmaların etkili bir şekilde bastırılması düşüncesini barındırır. Yeni Haussmannlaştırma küresel olarak günümüz kentinin bankalar, finans merkezleri ve şirketler tarafından ele geçirilerek apolitikleştirilmesi şeklinde anlaşılabilir (Merrifield, 2017, s. 56; 60; 66). Militer şehircilik olarak tanımlanan anlayışın kurucusu olan Haussmann'ın yenileme çalışmalarının ideolojik yönüne dair daha fazla bilgi için bkz; Bumin (2019, s. 99-109).

Büyük ölçekli barajların yarattığı ekonomik faydalar dünya çapında cazibelerini artmasına yol açsa da bu barajlar salt olumlu anlamda değerlendirilememektedir. Kentlerin başlıca yapıların etrafında hızlıca büyümesi, çevre ve tarım üzerindeki etkileri ve bu alandaki politikaların yürütülmesi ve zorunlu yeniden yerleşim/ halkın yerinden edilmesi gibi temel konular ekonomik faydalara ek olarak toplumsal maliyetleri de hesaba katmayı gerektirmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplumsal sorunların özellikle yeniden yerleşim ve yerinden edilme açısından kamusal tartışmalarda önde geldiği ifade edilmektedir. Bununla beraber insani etkilerin boyutu, yasal düzenleme eksikliği ve planlamada tek taraflı, ekonomi ve teknik ölçüte dayalı yaklaşımlar sosyal maliyetleri dışlar. Yine de bu tür yöntemlerin yanlış olsa bile uygulanmaya devam edilmesi ve mega projelere karşı duyulan “güven” yerinden edilme ve yeniden yerleşim sonuçlarının sosyal ve siyasal yanlarının vurgulanmasını gerekli kılmaktadır (Cernea, 1997, s. 4-5). Bu tür projeler kent siyasetini doğrudan etkilediği gibi kent ve siyaset arasındaki ilişkininin bir çıktısı olarak da ele alınabilir.

Kent ve siyaset arasındaki ilişkilene biçimini yukarıdaki kısaca bahsedilen literatüre dayanarak siyasal olanın içinde veya dışında bir kent siyaseti açıklamasının mümkün olduğu belirtilebilir. Çalışma kentsel siyaseti siyasal ve kentsel arasındaki bir bağ olarak ele almaktadır. Bu bağın teorisini depolitizasyon açısından açıklayarak Türkiye'nin en yüksek barajı Yusufeli Barajı'nın yapılması nedeniyle yeni yerleşim yerine taşınan Yusufeli halkının bu süreçte siyasal deneyimlerini belirleyen, deneyimlerini etkileyen unsurların neler olduğu sorusuna dayanmaktadır. Bu soruya ulaşmak için alan araştırması sırasında yürütülen mülakatlar eleştirel söylem analizine dayanarak Maxqda yazılımı aracılığıyla analize tabi tutulmuştur.

2. POST-POLİTİKA AÇISINDAN KENT SİYASETİ

Yönetme taktiği olarak ele alındığında post-politik yönelim, en basit anlamıyla yönetim düzeyinden yönetişime ve yönetişimi düzenleyen meta-yönetişime geçişte görülmektedir. Toplumsal tercihlerin şekillendirildiği bu eğilim içerisinde siyasetçi ve bürokratların dolaylı olarak yönetimden sorumlu olduğu teknokrasilerde piyasa yanlısı ekonomik aktörler, kamusal politikalarda söz sahibi uzmanlar ve küresel dönüşümün yerel düzeydeki göstergesi olarak kentler yer almaktadır. Küreselleşen kentleri inşa etmek kentlerin markalaşmasını veya akıllı kentler olarak pazarlanmasını ifade eden post-politik kent anlayışına yol açmıştır (Nardis, 2017, s. 346). Post-politik kent siyasetine içkin olan depolitizasyon pratiklerini besleyen neo-liberal dinamikler olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Wilson (2012, s. 2), Meksika'da Chiapas kırsal kesiminin kentleşmesinin “sadece devlet iktidarını

ve sermaye üretimini garantilemekle kalmadığını aynı zamanda toplumsal süreçleri içine alan apolitik bir mekân” anlayışını yeniden ürettiğini ifade etmektedir. Chiapas’ta kentleşme süreci hem neo-liberal bir ekonomi stratejisi hem de uzlaşma sağlanarak toplumsal barışı kurmanın bir sonucu olarak görülmektedir. Kentleşme bir yandan sermayeye birikim alanı sağlarken diğer yandan devletin bölgeselleşmesine katkı sağlar. Mekânın apolitik ve işlevsel bir yaklaşımla yeniden üretimi birliğe, dayanışmaya ve ulusal kimliğe vurgu yaparak uzlaşmayı sağlayan post-politikaya dönüşür. Toplumsal mekân apolitikleştirilerek kentleşme süreci ve içerdiği pratikler meşrulaştırılır ve böylece söylemsel olarak post-politik bir strateji sergilenir. Neo-liberal yönetim yapısına dayanan bu strateji, ortak fayda adına ekonomik bir gereklilik olarak sunulur “itaatsiz” grupları yatıştırılmaktadır. Böylece neo-liberal kalkınmanın içsel eşitsizliklerinin üzeri örtülerek süreç doğallaştırılır (Wilson, 2012).

Kent mekânını post-politik teoriye dahil etmek, post-temelci yaklaşımın ana teması olan siyasalın geleneksel siyaseten farkının ve gerçekten siyasal olanın görünür kılınmasına hizmet edebilir. Böylece adeta siyasallaşan kent teorisi post-politik durumun siyasetsizleştirme pratikleri yanında ve mevcut siyasallaşma olasılıklarına da ışık tutabilmektedir. Eleştirel teorilerin post-politik duruma özgü siyasalın imkanını ortaya koymaktaki eksikliği gidermeye çalışan araştırmacılardan Dikeç ve Swyngedouw (2017), eleştirel yaklaşımların kent politikleşme boyutunu gözden kaçırdığını belirtmektedirler. Dikeç ve Swyngedouw, eleştirel kent kuramlarını güncel toplumsal hareketler ışığında yeniden ele alarak kent siyasetini kent teorisine eklemeyi önerirler. Dikeç ve Swyngedouw (2017), post-politik kent siyasetiyle siyasal olanın bastırılmasını ve buna karşı ortaya çıkan tepki hareketleriyle siyasallaşmayı konu edinirler. Bu kapsamda kent siyaseti sadece kurulu bir düzen olarak değil, kurucu siyasal bir süreç olarak yorumlanır. Post-temelci açıdan siyasalın kurucu niteliği kalıcı olmadığı için farklı siyasallaşma biçimlerinin olasılığı her daim açıktır ve özgül olaylar çerçevesinde incelenebilir.

Eleştirel teoriye göre post-politik kent, neo-liberal perspektifle inşa edilmiş politikalara dayanan, teknokratik yönetimin esas olduğu ve çatışmanın uzlaşma mantığıyla depolitize edilmiştir. Post-politik kent, uyumsuzlukların daha doğrusu siyasal olanın önlendiği depolitize edilmiş bir alandır. Küresel taleplere, ulus-üstü üretim ve sermaye ağlarına göre kentlerin yeniden yapılandırıldığı veya yaratıcılık, esneklik, girişimcilik, verimlilik gibi unsurlara bağlı olarak kentlerin rekabet eden aktörlere dönüştürüldüğü bu süreçte kentsel siyaset, sermaye yatırımının ve tüketicilerin alanı olarak ekonomik büyümeyle sınırlanmıştır. Bu düzen, Ranciere’in polis düzeni olarak nitelendirdiği bir şekilde, hâkim paradigmada yeri ve adı olanlarla

sınırlıdır. Küresel liberal hegemonyaya karşı bir alternatifin olmadığı konusundaki uzlaş, işletmecî yönetim doğrultusunda uzmanları harekete geçirip toplumda yeri veya adı olanları içine alırken, bu uzlaşya karşıt olanları hesaba katmayan post-politik kent siyasetini doğurur (Swyngedouw, 2007). Post-politika bağlamında kent merkezlerini her türlü tehdide karşı güvenli kılabilecek kent mimarisine öncelik veren politikalar en nihayetinde sermayenin faydasına dönük olarak yorumlanır. Örneğin Taşkale'ye göre mega-kentler, avmler, güvenli siteler ve rezidanslar kamusal hayatın ve toplumsallığın özelleştirme ve neo-liberalleşme biçimleridir. Bir diğer depolitizasyon unsuru olarak popülist siyasetin terörle savaş söylemi ve olağanüstü halin süreklileşmesi, yani militarist post-politikalar da kent özelinde işlevseldir (Taşkale, 2015, s. 175-180). Kentsel yönetişimin post-politik olduğunu vurgulayan Davidson ve Iveson (2014, s. 2-3), kentin bütününe faydasına olduğu iddia edilen politika ve usullerin aslında ayrıcalıklı çıkarlar ve işlevsel bölünmeleri gizleyerek sürdürmeye hizmet ettiğini ifade eder. Örtük biçimde sermayenin işgücüne, erkeğin kadına, beyazların siyahilere göre öncelikli farklılığını sürdüren bu politikalar kent yönetim teknolojileri ve teknikleri aracılığıyla normalleştirilir.

Post-politik kentsel yönetişim olarak nitelenebilecek dört depolitizasyon unsuru kentleri daha rekabetçi, küresel, güvenli ve sürdürülebilir kılma amacıyla olduğu iddiasındadır. Küreselleşen ekonomiden dolayı kente yatırımcı çekmek ve diğer kentlerle rekabet edebilmesini sağlamak için rekabetçi kent mantığı öne sürülür. Terör tehdidinde karşı kenti güvenli kılma söylemi de toplumsal kontrolü genişlettiği için post-politik içeriktedir. Sürdürülebilirlik ise mevcut politika rejimini pekiştirmeye yarayan etkisiz bir terim olarak görülür. Kent düzeyinde çevresel krizin herkesi tehdit ettiği konusundaki uzlaş kent yönetimini bir uzmanlık alanı olarak resmeder ve çatışmalı olan kentsel siyaset uzman işletmeciliğine indirgenir (Davidson ve Iveson, 2014, s. 3-4). Bu uzlaş siyaseti politika ve pratiklere karşı çıkan muhalif görüşleri güvenli, küresel, rekabetçi ve sürdürülebilir kentin meşruluğuna ve gerekliliğine karşı bir uyuşmazlık olarak dışlar (Fuller, 2012, s. 653). Bu uzlaş siyasetinin unsurları şu şekilde sıralanabilir:

Yönetişim ve Sürdürülebilir Kalkınma Söyleminin baskınlığında gerçekleşen kent planlama süreçleri post-politik stratejinin unsurları arasındadır. Post-politik mekân planlama süreci çatışma ve çelişkileri uzlaşıyla yer değiştirecek şekilde işleyen bir mekânsal yönetim biçimidir (Allmendinger ve Haughton, 2013, s. 955). Kamu-özel ortaklığı gibi terminolojiler ve sürdürülebilir büyümeyle ilişkili karmaşık hedef ve belirsiz söylemler somut çatışmaları, aktörleri, politika hedef ve çıktılarını bulanıklaştırmakta, bu durum çatışmaları planlama aşamasında gizlemekte veya başka bir

aşamaya ertelemekte ancak ortadan kaldıramamakta ve hatta daha kalıcı olarak sürmesini sağlamaktadır. Planlamanın söz konusu olduğu her alanda çatışmanın mevcudiyeti post-politik kent planlamaya karşı yeni siyasallaşma ve siyasal katılım biçimlerinin yaratılmasını engelleyememektedir (Legacy, vd., 2019, s. 274). Planlama ve kent politikalarında sıkça adı geçen sürdürülebilir kalkınma terminolojisine dayanarak üretilen söylemler Hilding-Rydevik, Hakkanson ve Isaksson'ın (2011) ortaya koyduğu gibi “kutuplaşmaların aşılmasına” ve söz konusu politikaya dair çatışmaları örtbas etmeye hizmet etmektedir. Sürdürülebilir bölgesel kalkınma söylemi sözüm ona ekonomik kalkınma, sosyal adalet ve çevresel koruma hedeflerinden hiçbirini diğerine tercih etmeden hesaba katmaya dayanır. Bilim ve teknolojinin ekolojik sorunlara çözüm üreteceğine ve sürdürülebilir kalkınma politikasının ideolojik ayrışmalara izin vermeden mevcut toplumsal ilişkiler içerisinde ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunları çözebileceğine duyulan inanç bu post-politik stratejinin tamamlayıcı bir parçasıdır.

Kentsel mekânı belirleyen büyük ölçekli (mega) projeler paradoksal biçimde hem post-politikanın kalkınma, ilerleme ve istihdam söylemlerini içeren bir siyasetleştirme aracı olarak işler, hem de sebep oldukları toplumsal, siyasi ve ekonomik problemlerle yeni siyasallaşma biçimleri yaratırlar. Bu projelerin fayda ve maliyetleri genellikle beklenildiği gibi çıkmaz, çevresel etkilerin tamamını öngöremez veya hesaba katamaz, ekonomik kalkınma göstergelerine daha fazla değer verirken maliyetleri azımsar ve nihayetinde planlanan ile gerçekleşen arasında tutarsızlıkların oluşması kaçınılmazdır. Proje taraftarlarının onay almak veya fon sağlamak için sıklıkla başvurduğu yöntemlerin parlamento yanıtına pahasına aldatmaca veya hileye dayanması gibi Makyavelyen formüller kullanılır (Flyvbjerg, 2005, s. 18-19). Karar vericiler açısından da cazip olan bu projelerin itici gücü dört etkenden kaynaklanır. Birincisi teknolojinin sağlayacağı fırsatları abartarak sunan teknolojik yüceltmedir. İkincisi, siyasilerin kendilerini görünür kılmasına işaret eden siyasi yüceltmedir. Üçüncüsü bu projelerden kazanç sağlamaya istekli iş insanları ve uzmanlar için ekonomik yüceltmedir. Son olarak bu projelerin simgesel olarak büyüklüğüne ve güzelliğine dayanan estetik yüceltmedir. Doğru yapıldığı takdirde mega projelerin istihdam yaratma ve sürdürme, üretici maliyetlerini kıskarak rekabeti ve üreticiliği artırma, müşteriye kaliteli hizmet sunumu ve çevresel açıdan uygun altyapılar olunca çevreyi geliştirme gibi avantajları bulunmaktadır. Buna rağmen çok taraflılığın şeffaf süreçlerle yürütülememesi, proje kapsamının ve maliyetlerinin zaman içerisinde değişmesi gibi pek çok olumsuz etkenden dolayı mega-projeler ayrıca bir sorun kaynağı olarak görülebilmektedir (Flyvbjerg, 2014, s. 5-7).

3. KENT SİYASETİNDEKİ ETKİSİYLE YUSUFELİ BARAJI

Çalışmanın bu kısmında baraj sonrasında yeni yerleşim yerindeki Yusufeli ilçesinde yapılan alan araştırmasından ve ikincil verilerden elde edilen veriler ışığında belirlenen temalara yer verilmiştir. Katılımcıların söylemlerine ve ikincil kaynaklara dayanarak depolitizasyonu meydana getiren unsurlar incelenmiştir. Öne çıkan temalara geçmeden önce araştırmanın temel metodolojik bileşenlerine değinmek gerekmektedir.

3.1. Araştırmanın Metodolojik Bileşenleri

Yusufeli Barajı'nın kent siyasetini açıklayabilecek bir örnek olduğu varsayımıyla çalışmanın bu kısmı Yusufeli Barajı konusunda depolitizasyon ve siyasallaşma unsurlarının var olup olmadığı, varsa bu dinamiklerin neler olduğu ve kent siyasetini hangi yönlerden etkilediği sorularına yanıtlar aranacaktır. Çalışmanın birincil verileri 2023 yılının Temmuz ayında Artvin il merkezinde ve Yusufeli ilçesinde yürütülen alan araştırması ve mülakatlara dayanmaktadır. Araştırma için seçilen katılımcılar, kentin önde gelenleri, siyasiler, basın mensupları, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları temsilcileri ve taşınma olayından etkilenen ilçe sakinleri olarak belirlenmiştir. Katılımcılar demografik özelliklerinden ziyade kent siyasetinde etkili olan veya baraj nedeniyle yaşam biçimleri değiştiği için süreçten doğrudan veya dolaylı etkilenen kişilerden oluşmaktadır. Örneklem seçim metodu kartopu örneklem yöntemiyle yürütülmüştür. Kartopu örneklem seçiminde belirli bir noktadan başlayarak yeni katılımcılara veya bilgi kaynaklarına ulaşmak amaçlanır. Başlangıç kaynağı diğer kaynaklara ulaşmayı, o kaynaklardan da farklı kaynaklara ulaşmayı sağlar. Böylelikle giderek büyüyen bir örneklem grubuna ulaşmak olanaklı hale gelir. Katılımcı sayısının artması ve başlangıçtaki belirsizliğin ortadan kalması bakımından bu yöntem alan araştırmasında işlevsellik gösterir. Bununla birlikte olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olduğu için örneklemin evreni temsil etme gücü öncelikli değildir (Şimşek, 2012, s. 121-122). Katılımcılara sorulan sorular, yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat sorularıdır. Görüşmede temel amaç, “katılımcıların deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını açıklamaya çalışmaktadır” (Balaban Salı, 2012, s. 142). Bu nedenle izlenimler, duygular, düşünceler ve öyküler üzerinde durulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formatı katılımcılardan aynı konuda bilgi edinmek için önceden belirlenen kapsamlı sorulardan oluşur ve ayrıntılı bilgi edinmek için görüşmenin akışına göre ek sorular geliştirilebilir. Görüşme yapılan kişilerin isimleri gizlilik kaygıları nedeniyle katılımcıyı ifade eden K harfi kısaltması ve görüşme sırasından bağımsız olan sayı ile kodlanmıştır. Alan araştırmasında elde edilen mülakat verileri bilgisayar destekli nitel analiz

yazılımı MAXQDA aracılığıyla kodlanmış, kodlamalar kategorilere ayrılmış ve bütüncül bir bakış açısıyla analize tabi tutulmuştur. Sahada toplanan veriler üzerinden fikirler, temalar veya kavramlar üzerinden kodlamalar yapılmış ve bu kodlar arası ilişkilerden kuramsal dayanaklar belirlenmiştir. Bu dayanaklar teorinin incelenmesine olanak sağlayan çalışmalarla desteklenmiş veya teoriye göre yorumlanmıştır.

Araştırma eleştirel söylem analizi yöntemine dayanmaktadır. İnşacı perspektiften ele alındığında söylemin söz konusu hakikat üzerinde önemli olduğu görülmektedir. Gerçek, bilimsel yöntemler aracılığıyla keşfedilen bir şey değil, söylemle yaratılan istikrarsız, çoklu, tarihsel ve kültürel olarak değişebilen bir hale gelir. Söylemler Foucaultçu yaklaşımda “konuşulan nesnelere biçimlendiren pratikler” olarak bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarır. Söylemsel analiz, olayların, insanların ve toplumsal olguların farklı yolla inşalarını veya temsillerini mümkün kılar. Disipline edici bir güç olarak iktidarın söylem düzeyindeki etkisi belirli grupları kendi mekânına dâhil ederken, belirli grupları dışlayarak marjinalleştirir (Burr, 2012, s. 63-70). Farklı disiplinleri etkileyen söylem analizi en sade haliyle dilin incelenmesi şeklinde belirtilse de bu incelemede önemli olan dilsel öğelerin ve yapıların ötesine geçerek anlamı bulmaktır. Bu nedenle biçimsel özelliklerden ziyade toplumsal ve kültürel alanda inşa edilen anlama odaklanmak söylem analizinin önceliğidir. Söylem analizinin nesnesi yazılı, sözlü ve sözsüz nitelikte olan metinlerdir. Belirli bir konuyla ilgili kesin olmayan yanıtlar arama uğraşındaki bilgi, duygu ve düşünceler dâhil her türlü konu analiz edilebilir. İdeolojik ve politik konuların analizine dair eleştirel söylem analizinin öneminden bahsetmek mümkündür (Çelik ve Ekşi, 2008). Eleştirel söylem çalışmalarını söylem çalışmalarından ayıran temel fark, eleştirel analizinin disiplinler arası yaklaşım olması ve probleme yönelik belirleyici olmasıdır. Eleştirel söylem analizi bu nedenle karmaşık sosyal olguları içine alarak çok disiplinli ve çok metotlu bir yönelim gerektirir. Dilin toplumsal bir pratik olarak görülmesi ve dilin kullanım bağlamının ele alınması eleştirel söylem analizinin bir diğer özelliğidir. Teori ve söylem arasındaki bağlantı teorik ve metodolojik araştırma yöntemini açıklar. Buna göre teori aşamasında kavramsallaştırma, işlem aşamasında yöntem ve araçlar, söylem/metin aşamasında bilgi seçimi ve yorumlama aşamasında varsayımların test edilmesi gibi döngüsel bir süreçten bahsetmek mümkündür. Ancak, eleştirel söylem analizinin içindeki farklı yaklaşımlar ve çeşitlilik nedeniyle, veri toplamaya dair herhangi bir kabul edilmiş düzen olmadığı gibi değerlendirme ve analiz probleme yöneliktir. Toplumsal eşitsizliklere ve farklılıklara ışık tutmayı amaçlayan eleştirel söylem analizi, çeşitli açılardan eleştirilmekle birlikte barındırdığı farklı içerikler

nedeniyle kapsamlı bir yaklaşıma olanak sağlamaktadır (Wodak ve Meyer, 2009).

Yusufeli ilçesinde baraj nedeniyle meydana gelen siyasal dönüşüm hem katılımcılarla yapılan mülakatlarda hem de farklı röportaj ve haberlerde yer alan söylemlerin analiziyle açıklanmıştır. Bu söylemleri depolitizasyon özelinde değerlendirdiğimizde aşağıdaki temalar altında çıkarımlar mümkündür.

3.2. Baraj Yoluyla Mega Proje Siyaseti

Yusufeli Barajı'nın kent siyasetini post-politikleştiren, hâkim söylemler etrafında birleştiren ve baraj karşıtlığını söndüren niteliklerinin başında projenin fiziksel özelliklerine, boyutlarına ve sağlayacağı katkıya yapılan vurgu gelmektedir. Ulusal girişimciliğin bir parçası olarak sunulan ve milli değerlerle özdeşleştirilen Yusufeli Barajı'nın açılışında dönemin Enerji Bakanı Fatih Dönmez, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan konuşmalar bu özelliği yansıtmaktadır. Dönemin Enerji Bakanı Fatih Dönmez'in yaptığı konuşma metni aşağıdaki gibidir:

Bugün Türkiye yüzyılının geleceğe bırakacağı en büyük miraslardan birinin açılışını yapıyoruz. Yusufeli Hidroelektrik Santrali kalkınmanın, gücün, üretimin, başarının, istikrarın yüzyılımı inşa edecek Türkiye'nin enerjisini sağlayacak. Büyüyen ve gelişen Türkiye'nin dinamosu, Türk mühendisliğinin yüzü, emeğin, azmin, kararlılığın timsali olacak inşallah. Yusufeli tarihe adını rekorlarla yazdırıyor. Bugün dünyanın en yüksek beşinci barajını hizmete almanın gururunu yaşıyoruz. Yusufeli üreteceği elektrikle Adana, Antalya, Konya, Şanlıurfa gibi iki buçuk milyonluk gibi bir şehrin enerjisini tek başına karşılayacak (Anadolu Ajansı, 2022).

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum'un yaptığı konuşma metninden:

Bugün Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde Türkiye yüzyılı vizyonumuzun en özel yatırımlarının, Türkiye'nin en büyük barajı olan Yusufeli Barajımızın, yeni Yusufeli'mizin, şehrimizin ve milyarlarca liralık dev eserlerin açılışları için hep birlikte bir aradayız, heyecanlıyız, coşkuluyuz (Anadolu Ajansı, 2022).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşma metninden:

Yusufelili kardeşlerimiz bu eserin ülkemize kazandırılması için doğdukları, büyüdükları evlerini, iş yerlerini, geride bıraktılar. Her ne kadar kendilerine daha modern evler, iş yerleri, yepyeni bir ilçe inşa etmiş olsak da bunların hiçbirinin

Yusufelili kardeşlerimizin yaptıkları fedakârlığın karşılığı olmayacağını biliyoruz. Öncelikle her bir Yusufelili kardeşime ülkemizin ve milletimizin geleceği için sergiledikleri takdire şayan fedakârlık sebebiyle şahsım, milletim adına şükranlarımı sunuyorum (...) Her türlü altyapısı ve üstyapısıyla oldukça ferah bir şekilde tasarlanan Yeni Yusufeli, eskisinin iki katı büyüklükte bir alana sahiptir (...). Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali 100 katlı bir gökdelenle denk olan 275 m yüksekliğiyle ülkemizde ilk, dünyada da kendi sınıfında 5. sırada yer almaktadır. Kurulu gücü 558 mgw olan bu barajda üretilecek yıllık 1 milyar 900 milyon kw saat enerji, ekonomimize senelik 5 milyar liralık katma değer temin edecektir (...) Bu baraj aynı zamanda Çoruh Nebri'nin devamındaki Artvin, Deriner, Borçka ve Muratlı barajlarının en yüksek verimle çalışmasını sağlayacaktır (...) Vêlhasıl Türkiye'nin en çetin coğrafyasında barajı, santrali, yeni yerleşim ve yollarıyla birlikte 34 milyar liralık bir maliyetle (...) Türkiye yüzyılına yakışır bir projeyi milli bütçeden karşılayarak Artvin'imize, Yusufeli'mize kazandırdık (...) Projesinden inşasına kadar tamamı yerli ve milli tasarımla, projelendirmeyle, üretimle ortaya çıkan bu eserin gururu milletimizin tamamına aittir. (...) TOGG'ü teknoloji ve markalaşma alanında, Yusufeli Barajı'nı da altyapı konusunda Türkiye yüzyılına girişim sembol projeleri olarak değerlendiriyorum (Anadolu Ajansı, 2022).

Yukarıdaki söylemler post-politik bir içerik olan depolitizasyon açısından okunduğunda Cumhurbaşkanı'nın Yusufelilerin yaptığı fedakârlığa yönelik müteşekkir, duygusal ve empati kuran tavrı ülke ve millet vurgusu öne çıktığı için belli ölçüde popülist bir söylem olarak okunabilir. Bu müteşekkir tavra ek olarak projenin büyüklüğüne ve itibarına yapılan vurgu, projeye dönük tartışma veya eleştirileri etkisizleştiren bir söylem olarak yer almaktadır. Mega projelere atfedilen üstün değerler ve özellikler hem neo-liberal çelişkileri gizlemenin hem de devlet iktidarını kamusal alanda görünür kılmamanın araçlarındandır. Kamu özel ortaklığı ve yönetişimi belli ölçüde zorunlu kılan mega projelerin kapsamı yerel kamusal alanı minyatürleştirmekte ve yerel halkın politik etkinliğini kısıtlamaktadır. Mega projelerin ortaya çıkardığı kamusal sorunların da iş, endüstri ve hizmet sektörüne belli ölçüde mal edilmesi ve yerel halkın belli ölçüde elde ettiği bireysel kazanımlar da depolitize edici bir durumdur. Projenin özelliklerinin yerel ve ulusal kazanımlar boyutuyla terfi ettirilmesi imal edilmiş bir uzlaşya yol açmaktadır. Yukarıdaki alıntılarda ulusun bütününe ve yönetimin ülküsel bir hedefi olarak milli ve yerli olma özelliğiyle sunulan Yusufeli Barajı, bir uzlaşya üretme biçimidir. "Türk mühendisliğinin zirvesi", "altın gerdanlık", veya "mühendislik harikası" gibi DSİ'nin söylemlerindeki güzellmeler projenin asli imajına karşın muhalefetten gelen eleştirileri tali bir güürültü olarak görmeyi kolaylaştırmaktadır. Prestij mimarisi halkın

uzlaşısını oluşturmak için kullanılan önemli bir popülist araçtır ve bu araç, Yusufeli Barajı'nda etkili bir şekilde kullanılmıştır. Bununla beraber ülke ekonomisine ve kalkınmasına yapacağı katkının dolaylı ve ayrıcalıksız olarak toplumun bütününe yayılacağına dair popülist strateji ve söylemler şikayet ve taleplerin siyasallaşmasını zorlaştırmaktadır. Barajın olumlu etkileri arasında en üst sırada yer alan ulusal enerjiye katkı sağlayacağı söylemi barajın desteklenmesinde oldukça etkili bir işleve sahiptir. Mega-projenin siyasi arka planını toplumsal bir faydayla önceliklendirmek siyasal olanın yerine toplumsal olanın geçmesi bakımından siyasal tartışmaları geride bırakabilir. Bu tür projelerin olumsuz yerel etkilerinin ulusal kamuoyunda hissedilmeyip doğrudan destek görmesinin yerel olan kaygıların ve şikâyetlerin duygusal olarak bastırılmasına dolaylı bir biçimde yol açtığı da söylenebilir. Projenin milliliği bu anlamda yerel olan kamusal alanın simgesel bir şiddetle bastırılması olarak görülebilir. Sayıların üstünlüğü ve çoğunluk etkisiyle artırılan popülist söylem özü itibarıyla yerel kamusal alanı etkisizleştirmektedir. Bu durum hemen hemen tüm kamu politikalarına karşı gösterilen itirazın verilen destek veya rızadan daha küçük olduğu izlenimini verir.

Kuzemko (2014)'nin daha önce değindiği gibi, enerji güvenliği konusu karar verme süreçlerinin şeffaf yürütülmediği ve siyasal tartışmaların söz konusu olmadığı meşru bir güvenlik sorunudur. Barajı ayrıcalıklı konuma getiren şey ulusal enerji kaynaklarına yapacağı katkıdır ve enerji konusunun da milli bir güvenlik meselesi olarak görülmesi her türlü münakaşayı ve itirazı bölücü bir söylem ve politika olarak göstermeyi kolaylaştırmaktadır. Depolitizasyon teknik dil ve ekonomi bilgilerinin işlevselleştirilmesiyle etkili hale getirir. Enerjide dışa bağımlılığın ulusal bir güvenlik sorunu olarak okunması Yusufeli barajını enerji güvenliği meselesi olarak hükümetin doğrudan sorumluluğu altına sokmaktadır; bu durum güvenlik ve ekonomiyle ilgili kararları alan merkezi yönetimin etkisini yerel kaygılara nazaran azamileştiren bir depolitizasyon stratejisi olarak iş görmektedir.

3.3. Merkezi Yönetimin Etkisi

Sürecin ilk aşamalarında kamuoyunun baraja dönük dağınık ve organize olmayan karşıtlığına nispetle kamu idare ve idarecileri, siyasi iktidar, geleneksel sivil toplum oluşumları ve şirketler arasındaki daha koordineli ve örgütlü etkileşimler kamuoyunu barajın inşası lehine dönüştürmeyi başarmıştır. Çatışmalar ve çelişkilerin etkisizleştirilmesinde, sürece dair karşıtlıkları gideren aktörler arasında siyasilerin rolünün daha yüksek olduğu yapılan mülakatlardan anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili siyasi iktidar veya iktidar siyasetçilerinin rolüne dair yöneltilen soruları yanıtlamakta katılımcıların gösterdiği çekinceli ve savıcı tavırlar baraj karşıtı olmanın

vatanperver değil de siyaseten belirlenmiş bir tavır olarak görülebileceği endişenin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum insanların bir şekilde mimlenme veya mağdur bırakılma korkusundan kaynaklanıyor olabileceği gibi siyasi aktörlerin bölgedeki etkinliğinin bir göstergesi de olabilir. Baraj temelleri atılmadan önce Yusufeli halkı bütün siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarıyla K7'nin deyimiyle baraja karşı "tek yürek" iken daha sonraki yıllarda kişisel siyasi görüş ve bağlılıklar ön plana çıkmış, kişilerin yaşadıkları kayıpların tazmin edilmesine veya kişisel menfaatlara dönük beklentiler bu karşıtlığın sönmelenmesini ve protestoların etkisizleşmesini sağlamıştır.

Uzlaşma siyasetinin başarısında öne çıkan siyasetçiler Mayıs 2023 genel seçimlerinde Artvin milletvekili olarak seçilen Faruk Çelik ve eski İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'tır. Bu isimlerin Yusufelilerin hemşerisi olması ve barajın inşası sürecinde bölgede halkın endişelerini azaltıp güveni tesis etmelerindeki çabaları etkili olmuştur. Bu noktada hemşerilik normları, yüksek mevkilerdeki devlet adamlarına duyulan saygı ve üst-düzey politikacıların halka dönük samimi tavırlarının beslediği popülist sadakat kültürünün siyaseti güçlendirirken siyasallaşmayı zayıflattığı iddia edilebilir. Ancak siyasetçi ve politika yapıcılarının bu süreçte aktif rol alması yanında daha önce baraja karşıt olan kişilerin de barajı savunmaya başlaması halkın olumlu beklentilerini artırmıştır:

Şimdi orada siyasiler ilgilenmedi desek, o çok büyük yalan olur, öyle bir şey olur mu? O yeri meri onlar tespit ettiler, sürekli yıllar yılı halkla diyalogu kurdular (K10).

İktidar partisinde çok sayıda yetkin yerlerde Yusufelili isimler var. Mesela şuanda mevcut Milletvekili Faruk Çelik 3 dönem, 9 dönem bakanlık yaptı. Eski İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş yine Yusufelili. Yusufeli'nin ağır topları denilecek insanlar. Çok kritik anlarda bu isimler hep devreye girerdi. Tam böyle vatandaş yeter, artık isyan edeceğim dediği anda Faruk Çelik, Kadir Topbaş bunlar toplanır Artvin'e gelir, sulh ederler. Bunlar çok etkili oldu kesinlikle (K13).

İlerisi var, ilçe toparlanacak umutluyuz. Balıkçılık, tekne turizmi konusunda önü açık. Yapılan hataları halkla diyalogu keserek kendi bildiklerini okurlarsa yine umudumuz kalmaz. Herkes Faruk Çelik'e belkemiği bağladı. Fikirlerimizi alıyor. Alışkın değildik. Rahatsız olanlar var. Adam geldi halkı, STK'ları topladı. Hiçbir defa böyle bir şey görmedim ben, umut verici (K11)

Faruk Çelik'ten ümitliyiz. O olmazsa bir şey yapılmayacak. Ona güveniyoruz (K6).

Ama bu seçimde Faruk Çelik olayı mı bu kadar şey fark ettirdi? Tayyip Bey geldiği zaman Yusufeli halkı protesto etti, bildiğim kadarıyla. (...) Ama ne oldu da bir anda böylesine yüksek bir oy çıktı oradan, onu gerçekten yani sosyolojik bir olay (K9).

Yeni ilçeye taşınma sonrasında yaşanan mağduriyetlere rağmen, bu mağduriyetlerin genel seçim sonuçlarına bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun bir sebebi olarak siyasilerin ilçe halkı üzerindeki sosyo-psikolojik etkisi ve yine ilçe halkının genel siyasal inanç ve tutumlarının iktidarınkiyle örtüşmesi gösterilebilir. Yaşanan sorunlardan merkezi hükümetin değil, idari sürecin sorumlu tutulması ve şikâyetlerin hedefi olarak bölgedeki yerel yönetici ve siyasilerin gösterilmesi geniş bir muhalif kamuoyunun oluşmasına engel teşkil etmiştir. Bu nedenle baraja dair konular siyasi değil, kişisel-yönetsel sorunlar olarak göze çarpmaktadır:

Ha inandıığımız, güvendiğimiz bir tek kişi vardı: Recep Tayyip Erdoğan ama o da şunu bilemedi ki onun altındaki emir verdiği kişilerin çiş süt emmiş insan topluluğu olduğunu unuttu. Yusufeli'nin idarecisini sayın, işte Artvin'in idarecisini sayın, Ankara'daki bakanlıktaki yetkilileri sayın. Çünkü bunların hepsi birbirine koordine eder zaten (K19).

Yerel yönetim, siyasi parti ilçe başkanları ve bölgedeki kamu temsilcileri sorunların kaynağı olarak görülmekte ama bu tutum kentte baraj konusunda uzlaşımın oluşmasına engel olmamaktadır.

3.4. Özel Şirketlerin Rolü

Neo-liberal işletmecilik veya girişimci kent ekseninde devlet dışında gelişen projelerin aksine dev projeler tamamen devlet tarafından yönlendirilmeleri gibi istisnai bir hüküm taşırlar. Ülkenin kalkınma stratejisiyle doğrudan bağlantılı olarak devlet tarafından finanse edilirler. Ekonomiye sunacakları katkı milli bir kazanç olarak lanse edilir. Toplumsal ve ekonomik geri dönüş amacıyla kırsal alanın değerini artırma ve kentsel rant sağlama bu tür kentsel kalkınma stratejilerinde merkezi bir öneme sahiptir (Swyngedouw, Moulaert ve Rodriguez, 2002).

Uluslararası finansman kuruluşlarının Yusufeli Barajı'nın ilk aşamalarında isimleri geçmiş olsa da 2006 yılından sonra Türkiye Cumhuriyeti projeyi kendisi finanse etmeye karar vermiştir. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Yusufeli Barajı ve HES projesi kamusal bir yatırım olarak öncelikli tedbirlerle ve yasal koşullara tabi tutulmuştur (Resmi Gazete, 2013). Proje, diğer kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğini ve koordinasyonu sağlamakla görevli DSİ ve projenin yüklenici firması Limak Holding'in oluşturduğu yapı kamu ve özel işbirliğinin bir örneğini temsil

etmesi de depolitizasyon unsurudur. Sözleşmelerin şeffaflıktan uzak olması, vatandaşların süreçle ilgili bilgiye erişememesi veya imtiyazlı kişilerden oluşan karmaşık ilişkiler ve yapılanmanın kamu-özel ortaklıklarının bir özelliği olduğu belirtilmiştir. Nihayetinde 2018 yılında henüz baraj bitmeden, projeye 2012 yılında DSİ ile Limak Holding arasında imzalanan sözleşme bedelinin yaklaşık yüzde 20 fazlası harcanmıştır. Toplam maliyetin giderek arttığı projede şirketler lehine indirim yapılması, projenin kamusal maliyet yükünün giderek arttığını göstermektedir (Toker, 2018). Dönemin Artvin Valisi Ömer Doğanay tarafından yapılan açıklamaya göre inşaatının yüzde 64'ünün tamamlandığı Yusufeli Barajı ve HES için, Ağustos 2017 tarihi itibarıyla 588 milyon 549 bin TL harcanmıştır. Bu tarihe kadar yüzde 87'lik parasal gerçekleşme sonunda, yüzde 64 mertebesinde fiziki gerçekleşme sağlanmıştır (Toker, 2018).

Altyapı çalışmalarını üstlenen özel şirketler bölgedeki diğer sorunların da sebebi olarak görülmekteyken, özel şirketlerden kaynaklı sorunlar proje kaynaklı görülmeyip denetimin olmamasına dayandırılmaktadır. TOKİ ve şirketler arasındaki ilişkilerden yerel yönetimin uzaklaştırılmasının yanında belediye başkanına biçilen rolün DSİ tarafından belirlenmesi siyasi ve teknokrat aktörler arasındaki asimetrik ilişkileri göstermektedir. Siyasi sorumluluğu olmayan işletmecilerin ve teknokrasinin mega projelerdeki ağırlığı depolitize edici bir unsurdur. Yeni yerleşim yerinin yapımından sonraki süreçte yetki karmaşasının yaşandığı, ilçedeki sorumluların belirsizliği ve yerelde aktif bir inisiyatif bulunmaması yönetişimin depolitizasyonlaştırıcı etkilerinden bir diğeri olarak yer almaktadır. Merkezi yönetimin çoğunlukla etkili olmasına rağmen var olan yönetişimin formel düzeyde kalması, şeffaf yürütülmemesi, temsil boyutunda eksikleri olması ve proje maliyetlerinin yüksekliği işi yapan aktif güçler olarak şirket çıkarlarının yerel siyasal kaygılara göre önceliğe sahip olduğu katılımcıların söylemlerinde ortaya çıkmaktadır. Şirketlerin süreçte aktif olması nedeniyle ilçedeki kamu ödeneklerinin gerektiği gibi kullanılmadığına dair inançlar özel şirketleri sürecin kazananı olarak resmetmektedir:

Şunu da çok iyi biliyoruz ki Yusufeli insanı olarak burada, bu kadar devletin vermiş olduğu bu kadar ödeneye karşılık bundan çok daha kat kat üstün bir ilçe kurulabilirdi, yapılabilirdi. Ama tabi ki her dönemde olduğu gibi burada ne hükümeti suçlayabiliriz ne devlet yetkililerini suçlayabiliriz ama birileri bir şey kazanacak, birileri bir şey götürececek, birileri birilerini kayıracak. Bu Türkiye'nin zaten olmazsa olmazdır (K10).

Hiçbir şekilde düşünün Artvin'deki kara yolları baraj sonrası yapılan, hiçbirini kara yolları yapmadı. O yüzden yollarımız eğri büğrü yanlış, hatalı

yollar. Şeyler (yamaçlar) dik, yukarıdan taşlar geliyor, heyelanlar kopuyor. Tünellere bakıyorsunuz, tüneller dar, yeterli ışıklandırmalar yapılmamış, çıkışlar hatalı, girişler hatalı. Hala kayan yollar var (K17).

Yönetişimin etkisizliği, merkezi ve yerel kurumlar arasındaki yetki karmaşası aşağıdaki alıntılarla örneklenebilir:

Bu süreçler çok şeffaf olmadı, şöyle olmadı: Şimdi TOKİ üzerinden yapıldığı için TOKİ'de bu DSİ yetkilisinin bir toplantıdaki açıklamasıydı. Hatta ben itiraz ettim ona. Kendi hukukçuymuş, o şey de teşekkür de etti, o kanalda gideceğiz dedi. Ya projenin masrafını DSİ karşılıyor, proje Yusufeli Belediyesi sınırları içerisinde Yusufeli halkı için yapılıyor ama TOKİ hiç kimseyi karıştırmıyormuş, bilgi vermiyormuş, biz yapacağız diyormuş. Ben de onu uyardım, ya parayı sen veriyorsun, hizmeti Yusufeli Belediyesi alacak, imar planlarını Yusufeli Belediyesi meclisi onaylayacak, belediye başkanının veya encümenin haberi yok. Bu nasıl bir sistem (K5).

Şuanda diyorum ya gidiyorsun belediye başkanının yanına ya kanalizasyon da bu, insan sağlığı ya her şeyi geçtim kokuyu mokuyu her şeyi geçtim, insan sağlığımı ilgilendiren bir şey. Napıyorsun? Biz daha teslim almadık (belediyenin cevabı kastediliyor). E teslim almadığın yere beni niye çıkarttın o zaman sen kardeşim? (K18).

3.5. Halkın Katılımı ve Bilgilendirilmesi

Yusufeli Barajı öncesi ve sonrasında sivil toplumun süreç içerisindeki etkisi yönetim veya halkın katılımı açısından incelemeyi gerektirmektedir. Sürecin başlarında halk, barajın inşasına karşı tepkisini gerek protesto yöntemiyle gerekse yasal düzeyde dile getirmeye çalışmış fakat etkili bir değişime yol açamamıştır. Kamu yararı söylemi, toplumsal ve ekonomik konuların siyasetin yerine geçmesi ve mega projeye yüklenen istisnai koşullar halkın kent siyasetini etkileme gücünü zayıflatırken baraja dair uzlaş, çatışma veya kutuplaşma yaklaşımları açısından belirleyici olmuştur.

Sivil toplumun ile projeye dair konularda ikna amaçlı bilgilendirme faaliyetleri yürütülmüş, halkın şikâyet ve görüşleri kısmen alınmış ancak tüm süreç boyunca yürütülen işlemlerde sivil toplumun karar alma, katılım, gözetim, denetim gibi süreçlerde dışlandığı anlaşılmaktadır. Bu durum şeffaflığın ve hesap verebilirliğin olmadığı eksik ve depolitize edici bir yönetim biçimine yol açmıştır. Örneğin halkın katılımı genellikle anketlerle sınırlıdır ve toplantılara kimlerin katılabileceği önceden belirlenmiştir. Kamusallaştırma yoluyla yerinden edilen insanların sürece katılımlarından ziyade sürece uyumlulaştırılması söz konusu olmuştur. Eylem planlaması sürecinde fikir paylaşımında bulunabilecek derneklere yer verilmesine

rağmen, bu dernek temsilcilerinden olan K9 da sadece bir bilgilendirme formuna erişim sağladıklarını ancak şerh düşme, veto etme, karşı çıkma gibi haklarının yokluğunda sınırlı derecede itiraz yolu bulabildiklerini ifade etmiştir.

Yönetişim ve Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımları mekânın siyasetinde devlet ve özel sektör işbirliğini gerçekleştirirken sivil toplumdan gelecek özellikle olumsuz tepkilerin siyasallaşmamasına dönük bir düzenleme olarak görülebilir. Bu düzenlemeler bir yandan halkın katılımını gerektirirken öte yandan halkın katılımına belirli bir pay ayırarak payı olmayanları dışarıda bırakmakla gerçekleşir. Başka bir konuşmasında Akyürek şunları ifade etmiştir: “Hiçbir sürece buradaki yaşayan insanlar dâhil edilmedi, sivil toplum örgütleri dâhil edilmedi, siyasi partilere veya derneklere hiçbir zaman fikir sorulmadı” (Mekânda Adalet Derneği, 2022). Benzer şekilde bölge muhtarlarından Hüseyin Çelik ise konuşmasında “Muhtar olarak bile bilgi alamıyoruz, istediğimiz gibi bilgi alamıyoruz. Ne yapıldığını anlamıyorum ki” (Mekânda Adalet Derneği, 2022) şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Yeni yerleşim yerine taşınma sürecinde yaşanan sıkıntılar üzerine yapılan bir röportajda bölge esnaflarından Orhan Günay da sivil toplumun katılımının eksik olduğunu belirtmektedir: “Kimseye sorulmadı ki yani, yapılıyor ediliyor, şey yapılıyor. Bir de bu taşınma sürecini çok sıkıştırıyorlar yani... Bir siz çıkın, gidelim orada görelim hatalarımızı diyorlar. (...) Şuan dükkânım bitmiş değil, bana (yeni yerleşim yerinde) verilen dükkân” (BirGün Tv, 2022).

İlçenin taşınma işlemi bittikten sonra ve ilçe su altında kalmaya başladıktan sonra da halkın sürece dâhil edilmemesinden kaynaklı sorunlar devam etmiştir. Henüz yeni yerleşim yerine çeşitli nedenlerden dolayı taşınamamış iş yeri sahiplerinden H. Arslan'ın, su altından eşyalarını kurtarmaya çalışırken ilçe gazetelerinden biri olan Yusufeli Haber Gazetesi'ne (www.yusufelihaber.com, Nisan 2023) yaptığı açıklama, yerleşik halkın taşınmaya karşı olmasalar dahi karar ve etkileri bakımından katılım sergileyemediklerini göstermektedir:

Bize bir hafta müddet tanınsaydı biz bu duruma düşmezdik. Yağmurlar ve eriyen kar nedeniyle sular hızlı yükseldi. Bu nedenle bürokrasideki insanların duyarlı olması. Baraj kapaklarını iki üç günlüğüne açsalar biz de rahat rahat taşınırdık. Bizi canlı canlı su içinde boğdular. İş yerimi su altında boşaltıyorum. Dükkândaki malzemelerim su altında kaldı. Suların bu kadar hızlı yükseleceği aklımıza gelmemişti. Yetkililerden şunu istiyoruz insanları fazla ezmesinler. Benim durumumda 5-6 arkadaşımız var. Bir arkadaşım 1 milyonluk malını sular altında bıraktı gitti.

Yeni ilçeye taşınma sürecinde katılımcı bir yaklaşım olmadığı görüşme yapılan katılımcıların söylemlerinde sıklıkla geçmektedir. Katılım konusunda belirli kesimlerin süreçten dışlanması hâkim bir yaklaşımdır.

Hep sloganlarında bunu söylediler: Yeni ilçeyi hep birlikte inşa edeceğiz, hiçbir siyasi partiyi birbirinden ayırt etmiyorum. Muhalefeti de iktidarı da. Hiç önemli değil, hepsi aynı sloganı attılar. Birlikte inşa edeceğiz. Doğru, birlikte inşa ettiler. Sadece kendilerine ait olanı birlikte inşa ettiler. Toplum için inşa etmediler (K5).

Buraya bu ilçede ne yapılıyor diye gelmek isteyenlere de yasak kondu. İnşaat yürüyor ama ne oluyor ne yapılıyor? Bu görmek isteyenlere de yasak kondu. Sadece belediye araçlar tutup vatandaşa göstermeleri gereken yerleri gezdirdiler, işte çok çok güzel, tabi yandaşlarıyla oldu bu iş. Çok güzel yer, böyle işte Avrurpai bir şehir yapılıyor şeklinde milleti kandırmakla geçirdiler zamanlarını. Ve bu gün içerisindeyiz, yaşam tamamıyla kısıtlı (K17).

Net bilgilendirme, aydınlatma olmadı. Eksiklikler var. Belediye ve yetkililer bilgi vermedi. Alakası olmayan insanlar hak sahibi oldu. Sürece katılım sağlayamadık. STK'ları ve vatandaşları tatmin etmedi siyasiler (K13).

STK'lar hiçe sayıldı. Halkla istişare edilmedi. Planlama toplumu yansıtmıyor. STK'ların fikirleri dikkate alınmadı. Sıfırdan yapılan ilçede çarşı merkezinin yapılmaması üzücü (K10).

Katılım sağlayabildikleri noktada -şayet yeterince bilgilendirilmiş olsalardı- süreci etkilemiş olabileceklerine dair inancın yapılan saha araştırmasında görüşülen kişiler arasında yaygın olduğunu belirtmek gerekmektedir. Burada mesele katılımın doğrudan engellenmesinden ziyade yetersiz bilgilendirme durumu veya iş işten geçtikten sonra halkı bilgilendirip ikna etme çabasının yürütülmesidir. Bu durum özünde aktif olan yurttaşların farklı stratejilerle uyumlulaştırıldığını göstermektedir.

Bunları öngörüydük yani inşaat aşamasına geliyorduk, geziyorduk, burası olmaz, buradan işte bu iş yapılmaz, işte inşaat bitmeden bunları düzeltelim dediysek de duvara konuşur gibi olduk (K8).

İşyerleri konusunda inşaat aşamasında da bilgi yok. Kamulaştırma da bilgi yok, kura çekimlerinde bilgi yok. Sadece anlık yarın bu yapılıyor, yarın bu yapılıyor. Şu Yusufeli'nin projesini oluşturdukları zaman getirip Yusufeli insanına bu projenin enine boyuna yapılacak olanları anlatmış olsalardı, emin olun bunu da nasıl yapalım diye bir soruyla sadece seçilmiş olan birkaç kişiye değil de halkın içerisinde seçmiş oldukları daha fazla kişiyle paylaşmış olsalardı, bu kadar ödenen bir ödenekle bu ilçe Türkiye'nin değil, dünyanın altın ilçesi olurdu (K19).

Ama bir de şöyle bir şey var yani oradaki halka gidip çok çok önceden gidip mahalle mahalle, kapı kapı nelerin olacağını anlatmak gerekiyordu. Çok kolay bir şey aslında. Halkın bilgilendirilmesi salonlarda yapılmış olur, salonlara kaç kişi geliyor sizce? Veya halkın anladığı şekilde anlatıldı mı? Ne anlatıldı, bilgilendirildi. Baraj yapacağız, çok güzel olacak. Size yeni ev yapacağız, orada mutlu mesut yaşayacaksınız (K9).

Ben hatta size son seçilen iktidar partisinin milletvekiline, son derken zaten yeni seçildi (Faruk Çelik), ben teşekkürlerimi ettim. Neden teşekkür ettim, ben ilk defa bir iktidar partisini olumlu buldum. Çünkü bütün daire amirlerini, kurumları ve Yusufeli halkını topladı, konferans salonunda insanların burada düşüncelerini aldı. Bu şimdi değil, 5 yıl önce yapılmış olsaydı buradaki, şuanda olumsuz diye konuştuğumuz şeyler belki hiç olmayacaktı ya da çok az olacaktı (K7).

Taşınma süreci öncesinde ve sonrasında sivil toplumun rolünün etkisiz kaldığı yukarıdaki alıntılar dışında alan çalışması sırasında yapılan gözlem ve duyumlarda sıkça karşılaşılmıştır. Özellikle yeni yerleşim yerinin belirlenmesine belli ölçüde halkın aktif katılımı söz konusu olmuştur ancak bu katılım sınırlı düzeyde tutulmuştur. Yusufeli halkının yer belirleme sürecinde sağlanan uzlaşma anlaşıldığı kadarıyla katılımın sınırlılığıyla mümkün hale gelmiştir. Başlangıçtaki yapılan protestolar projenin bölgeye sağladığı ekonomik fırsatlar ve kamulaştırma bedelleriyle yatıştırılmaya çalışılmış, devlet ve vatandaşlar arasında yapılan müzakereler pazarlık temelli bir iletişim biçimine dönüşmüştür. Böylece halkın katılımı uzlaşım dışında bir alternatifini öngörmeyen kurumsal bir düzleme çekilmiştir.

Depolitizasyon mutlak anlamda kalıcılığı nitelemez. Siyasallaşma olmasa da belirli ölçüde mevcut gidişatın yönünü yasal yollarla değiştirme girişimlerinin sahnesini pekiştirebilir. Nitekim ilçenin taşınma sürecinde yaşanan mağduriyetler, daha önce dile getirilmemiş sorunları belirli ölçüde gündeme taşıyarak tepkilerin doğmasına neden olmuştur. 2022 yılının Ekim ayında okulların taşınma sürecinin, henüz hazırlıkların bitmemesi nedeniyle protesto edilmesi bunun örneklerinden biridir. Halk adına konuşan Bünyamin Ünal, halkın yok sayıldığını, henüz inşaatlar bitmeden öğrencilerin apar topar taşındığını ve insanların önceden bilgilendirilmemesi nedeniyle mağduriyetler yaşandığını ifade etmektedir (Yusufeli Halkı İlçede, 2022).

Bahsi geçen ifadeler post-politik düzlemde kenti şekillendiren karar verme süreçlerinde demokratik temsil sorunlarını göstermektedir. Katılım süreçlerinde uzlaşma, halkın hâkim planlama yapısını eleştirme ve sorgulama fırsatlarından uzaklaştırmalarıyla yürütülür. Dolayısıyla yaşanan mağduriyetler halkın sınırlı katılımının olması, kendi taleplerini

duyurmalarının engellenmesi ve süreç içinde etki yaratma potansiyellerinin ellerinden alınmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bir hükmetme aygıtı olarak katılım, devlet yurttaşları ne zaman davet ederse o zaman işe konulan, planlanma süreçlerinin biçimsel bir aracıdır (Legacy vd., 2019, s. 276). Bir diğer ifadeyle katılımın esası ekonomik kalkınmanın “kamusal olarak iyi” olduğu yönüne çekilmesi ve kararların meşrulaştırılmasına dayanır. Kamusal iyi demokratik haklara göre üstün geldiği için katılımın uygulamadaki boyutu kolayca ihmal edilebilir. Yurttaşların katılım boyutunun eşitsiz ve adaletsiz olması planlama sisteminin siyasileşmesine karşı yürütülen post-politik hegemonyanın parçasıdır (Inch, 2015, s. 412; 419). Katılımın mevcut planlama süreçlerinde biçimsel olarak varlığı, siyasallıktan arındırılan ve aslen katılımcı olmayan bir anlayışı göstermektedir. Bu anlayış içinde eşitsiz güç ilişkileri görünmez hale getirilerek antagonistik ilişkiler etkisiz hale getirilir. Daha önce yönetim konusunda bahsedildiği resmi söylemlerle yüceltilen katılımcılığın etki yaratmayacak düzeyde şekillenmesi tekno-işletmecî yönetim anlayışıyla yakından ilişkilidir. Katılım, politika yapım süreçlerinde mevcut planlama sisteminin dönüştürücü olmayan bir uzantısı olarak kalmıştır çünkü çoğulcu ve çatışmacı siyasetin ortaya çıkarabileceği alternatif duruş, vizyon ve eylem modellerini kapsayan bir demokrasi düzlemi yerine, müzakereci ve uzlaşya dayanan post-demokrasi düzleminde gerçekleşmiştir.

Post-politikada katılım dışlananların marjinalleştirilmesi anlamına geldiği gibi katılımın biçimsel ve sözde işler niteliktedir. “Sesleri olan” veya sesleri “gürültü” olarak kalan gruplar arasındaki fark katılımın biçimsel kalmadığı zamanları gösterir. Yetkililer kendi yaklaşımlarını rasyonel veya mantıklı gibi sunduklarında, yöneticiler doğrudan sorumluluk almadığında veya seçilmiş olanlar hesap vermekten uzak olduğunda uzmanlar aracılığıyla kararların meşruluğu sağlanır (Haughton ve McManus, 2019, s. 324). Yusufeli’nde katılımın biçimsel düzeyde kalması kararların meşruluğunu sağlayan siyasilerin söylemlerinden kaynaklanmaktadır. Sorumluluk alanlarının belirsizliği ve doğrudan hesap verme yeterliliğinden uzak bir yönetim algısı katılım boyutunda depolitizasyon stratejilerinin etkili olmasını sağlamıştır. Çünkü özellikle şikâyetlerini dile getirme noktasında “Kimi kime şikâyet edeceksin” veya “muhatap yok” gibi söylemler halkın kendisinin bir değişiklik yaratamayacağına inandığını gösterir. Halkın gerek civardaki maden işletmeleri gerekse barajlar konusunda ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) süreçlerinin dışında bırakılmaları bu katılım ataletini beslemiştir. Yerleşim yerinin seçilmesinde aktif olan sivil toplumun uzlaşya, çatışma ve kutuplaşma açısından incelenmesi sürecin nasıl post-politik bir durum aldığını farklı bir açıdan daha gösterir.

3.6. Uzlaşa, Çatışma ve Kutuplaşma

Kent siyasetini belirleyen etkileşimler ve baraja dair yaklaşımlar içerisinde uzlaşa ve çatışma diyalektiğinin net sınırları yoktur zira uzlaşa çatışmanın çatışma da uzlaşımın olmadığı anlamına gelmez. Ne bir uzlaşa ne de bir çatışma durumunda, çoğul, farklı ve antagonistik fikir ve çıkarların varlığı inkâr edilerek yönetilemez. Baraj konusunda uzlaşayı doğuran temel müdahaleler ülkenin enerji güvenliği söylemi, projenin yerel kimlik ve milli gururla özdeşleştirilmesi, yöre halkının vatansever ve milliyetçi hislerinin popülist bir tarzda harekete geçirilmesi şeklinde olmuştur. Bununla beraber projenin yabancı şirketlerden alınıp milli bir proje haline getirilmesi de pratikte ve söylemde etkili bir depolitizasyon unsuru olmuştur (Evren, 2014, s. 408). Bu noktada Yusufelililer kendilerini, baraj konusunda olumsuz yaklaşımlarına rağmen geleceğe yönelik milli bir fedakârlık göreviyle nitelendirmiştir. 2019 Eylül ayında dönemin Belediye Başkanı Eyüp Aytekin ile yapılan röportajda Aytekin şunları ifade etmiştir:

Baktığımızda Türkiye’de bir enerji açığı olduğu ortada. Bu proje ne kadar canımızı sıksa, bize acı verse de bu meselenin tam göbeğinde (...) Bu ülkenin kalkınmasına ihtiyaç olduğunu, bu konuda dışarıya ciddi paralar ödendiğini, enerji açığımız zaman zaman başka ülkelerin bize karşı kullandığını gördük (...) Dolayısıyla ülke açısından, enerji açısından önemli bir proje. Çoruh Havzası’nda yapılan bütün bu işlerin çok değerli olduğunu görüyorsunuz. Ama bunun bedelini ödemek zorunda olan yöre insanı açısından da ciddi sosyal maliyetleri var. 55-56 yaşındayım, benim hikâyem tamamıyla bunun üzerine kurulu. Dedelerimizden devraldığımız sorunu, torunlarımız için bitirelim. Bu ülkede doğru bir hayatı başlatalım. Torunlarımız baraj konuşmasın artık. Yerimizden kalkacağız, yeni yerimize taşınacağız, evimiz nerede olacak, işimi nerede, ne yapacağım, bu coğrafyada neyle geçinebilirim derdi olmasın. Bizden evvelki nesil bu bedeli ödedi, bu hikâyelerle yaşadı. Bir nesil daha yaşamamasın (Çoruh Sınır Aşan Tabriyat, 2019).

Bu uzlaşayı sağlamanın etkili olduğunu K3’ün şu söylemlerinde görmek mümkündür: “Bütün siyasi partiler olsun, bütün sivil toplum kuruluşları bununla birlikte hareket ettiler. Yani birçok noktada ayrıldığımız noktalar olmadı mı, oldu. Siyaseten de böyle ayrıldığımız noktalar oldu. Ama şöyle diyebilirim. Ortak bir fikirde genelde bir aradaydık biz” K18 de benzer ifadeyle “Bütün partiler tek yürek. CHP, MHP herkes ortak. Hiçbir yerde böyle bir birlik yok. Sorunlar karşısında partiler ortak tavır alıyor” şeklinde bir söylemde bulunmuştur.

Bölgede etkili olan sivil toplum kuruluşlarında siyasilerin aktif olduğu dönemde yaşanan uyuşmazlıklar ve işe girme veya ihale alma gibi kişisel

menfaatler derneğinin siyaset dışı bir kurum olarak duruşunu zedelemiş, dernek içinde çatışmalara neden olmuştur. Sonraki süreçte siyasilerin etkisinin azalmasıyla sivil toplum baraj konusunda siyasi ayrışmayı geride bıraktığı gibi baraj konusundaki tartışmaları da geride bırakmıştır: “Artık biz Yusufeli halkı olarak baraj yapılsın, yapılmasın bu tartışmaları geride bıraktık. Maalesef geride bıraktık. Olmuşa ölmüşe çare olmuyor çünkü” (K7). Baraja karşı yaklaşımlarda destekleyen ve desteklemeyenler arasındaki çatışmanın olmaması, desteklemeyenlerin de zamanla etkili bir strateji yürütememiş olması genel kanı olarak kamusal faydaya dayanmaktadır. Buna rağmen halkın beklentileri ile gerçekleşen durum arasındaki fark ortaya çıktıkça geriye dönük olarak uzlaşma mı çatışma mı seçeneğinde tercihlerden ikincisine yönelik bir eğilim olduğu söylenebilir. Nitekim baraj inşasına muhalif bir katılımcı “Öyle bir çatışmamız o dönemde olmadı insanlarla, baraj sonrası da olmadı. Hatta şuan sokakta geziyorken de insanlar; evet siz ne kadar haklı bir mücadele vermişsiniz, keşke daha iyi destek verebilseydik sizlere, bu sıkıntıları yaşamayabilirdik noktasındalar” (K15) ifadesiyle bu çıkarımı desteklemektedir. Bu konuda değinilmesi gereken önemli noktalardan biri Yusufeli halkının baraja karşı çıkarken de uzlaşma içinde hareket etmiş olmalarıdır. Daha sonra yerel yönetimin politikalarıyla çoğunluğun tavrı aynı yönde değişmiştir: “Hepimiz son dakikaya kadar ilçe halkı olarak baraja karşıydık. Buna iktidarı da muhalefeti de dâhil” (K7).

Yani bugün yandaş dediğimizde, muhalefet dediğimizde, iktidar dediğimizde herkes belki benim gibi yastuğa kafasını koyduğunda duygulanıyordur. Çünkü karşıda bir kitle yoktu yani. Karşımızda bir kitlemiz yoktu. Karşılıklı bir zıtlaşmamız yoktu. Hepimiz baraja karşıydık ilçe halkı olarak. Yani belki 100 kişiden bir tanesi çıkar ve ben baraj istiyorum diyecek insan yoktu diyebiliyorum (K7).

(Eski Belediye Başkanı) Yusuf Sağlam döneminde, belediye başkanı Yusuf Sağlam iken bu baraja karşı bir direniş vardı ve bu direnişin arkasında Yusufeli halkı da vardı. Çünkü siyasiler yönlendiriyor ya. Evet yönlendiriyorlar. O zaman belediye başkanının peşine takıldılar, belediye başkanı gereken çalışmaları yaptı, Ankara'ya kadar gitti, bakanlarla görüştü vs. Fakat daha sonra AK Parti iktidara geldiğinde tamamen halkı bu sefer taraftar olma, baraj yapmaya taraftar olma çalışmalarına girdiler. Ve çeşitli vaatler, abartılı vaatler (K4).

İlk baraj söz konusu olduğu zaman Yusufeli'nin eski belediye başkanı vardı. O belediye başkanı Milliyetçi Hareket Partili bir belediyeydi. O belediye başkanı (Yusuf Sağlam) sonuna kadar direndi baraj yapılmasın diye. Fakat bir sonraki seçimlerde belediye el değiştirdi, iktidar partisi belediyeyi aldı. Belediye başkanının da baraj konusunda görüşleri olumlu olduğu için halk da oraya doğru empoze

edilmeye başlandı. Yani baraj yapılmasını diye çok büyük bir direniş olmadı Yusufeli’nde. Kriter şuydu: Bu baraj yapılacaksa bizim devletimizin yararınaysa yapılsın ama biz de mağdur olmayalım. Bunun mücadelesi verildi aslında (K6).

Baraja karşı çıkmaktan ziyade kimsenin baraja karşı çıktığı yoktu. Sadece baraja karşı çıkma sebepleri işte getirileri, ben onlara da böyle çok olumlu yönden bakıyorum. Kimse böyle hani devletimiz buradan enerji elde etmesin, devletimiz bu barajı yapmasın değil de bunun bize zararı az, getirisi çok olsun şeklinde baraja değil sürece karşı. Baraja karşı bir şeyi yoktu tamamıyla süreçle alakalı bir şey karşı çıkmaları (K3).

Siyasiler ve halk arasındaki ilişkide devletle sorun yaşamama kaygısının hâkim olduğu ve siyasilerin adeta devlet ve topluluk arasında bir arabulucu gibi uzlaşmayı tesis etme konusunda hâkim bir depolitizasyon unsuru olarak çabaladığı izlenimi doğmaktadır. Buna rağmen fikir ve çıkarlarda çatışma ve kutuplaşmanın izleri tam olarak silinememiştir. Çünkü aşağıdaki ifadelerde belirtildiği gibi baraja karşı faaliyet yürüten derneğe yönelik baskılar, karşıtları terörist veya vatan hainliği ile suçlamalar siyasal olanın marjinalleştirme boyutuyla dışlandığını göstermektedir. Proje karşıtlarının popülist söylem yoluyla marjinalleştirilmesi, yabancı devletlerle ilişkilendirilmesi de siyasalın bastırılma stratejilerinden biridir. Derneğin mücadele için yeteri kadar destek bulamamasını, baraj karşıtlığına dair çeşitli söylemlerin olmasına bağlayan Akyürek bunu şu şekilde açıklamaktadır: “Yok, sizi Almanlar satın aldı. Yok, Ruslar satın aldı.” Bu tip dedikoduların olduğu bir yerde, biz dedi ki “şeffaf”. Belki hataydı. Bir yere yaslandırmasınlar, çünkü o bizim için de çok hassas bir konuydu. Bir sürü dedikodu, bir sürü iftiralarla karşılaştık” (Çoruh Sınır Aşan Tahribat, 2019).

Baraja karşı çıkmayı çoğunluğun lehine baskılayan bir durumda eylemlerin süreçte bir değişiklik yaratmaması, muhaliflerin farklı gerekçelerle susturulmaya çalışılması yok edilemeyen kutuplaşmanın ve toplumsal yarığın ifadesidir. Bu nedenle merkezi yönetimin ilçe konusunda “özel olarak çalıştığı” ve bu kapsamda ilçenin toplumsal ve siyasal kimliğini kullanması bu yarışma ve kutuplaşmaların görünürliğini azaltmaktadır. Karşıtların “bir elin beş parmağını” geçmeyecek şekilde azalması, Yusufeli’nin bir bütünlük içerisinde hareket etmesine rağmen dışarıda bırakılan kesimlerin olduğunu göstermektedir. Siyasetin doğrudan etkili olduğu ancak siyasal olanın söz konusu olmadığı bu durumda muhalif gruplar kendilerini gizleyerek veya açık desteği geri çekerek varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle başlarda ilçe halkı siyasilerle berber baraja karşı iken daha sonraları güçlü bir itirazın olmaması katılımcıların ortak düşünceleri arasındadır fakat toplumsal ikilem ve dışlanma devam etmektedir: “Biz bu mağduriyetimizi sesli düşündüğümüz

zaman, bizim mağduriyetimizi sesli dile getirdiğimiz zaman ilçede belirli bir kesim tarafından sevilmeyen insan konumuna geliyoruz” (K7).

Katılımcılarla yapılan görüşmelere göre bu süreç içerisindeki kutuplaşma katılımcıların hiçbirinin daha önceki siyasi tutum ve görüşlerini etkilememiş, tam tersi mevcut görüşlerini daha çok güçlendirmiştir. Dolayısıyla toplumda ideolojik olmayan yarılanın baraj konusunda var olmasına rağmen, uzlaşının hâkimiyetini kuran temel etken yerel kimlikle açıklanabilir. Yusufeli kent kimliği ve Yusufelilik ideolojik ayrımları yok sayan, baraja karşı yaklaşımları bir arada toplayan üst düzey post-politika unsuru olarak çalışmada öne çıkmıştır. Yusufelili olmayı milliyetçi ve devletçi –buna bağlı olarak iktidar yanlısı- karakteri ile tanımlamak neredeyse bütün katılımcılarda rastlanan bir özelliktir. Bu nedenle Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki HES veya madenlere karşı verilen sayısız protesto ve engellemelerin Yusufeli’nde olmaması olağan karşılanmaktadır. Hatta bu baraj, sol kimliğiyle bilinen Hopa’da veya başka bir ilçede olsaydı barajın yapılamayacağı dahi düşünülmektedir. Yöre kültürünün dışarıya kapalı olması, siyaseten de kutuplaşma ya da çatışma yaşanmaması veya barajın devletle özdeşleştirilmesi yüzde 90’ın sağ görüşlü olduğu kentin geçmişinden bu yana devam eden bir özelliktir. Yıllardır baraj konusunda yaşanan belirsizlik ve bu belirsizliğin getirdiği sıkıntılar devletin onları mağdur etmeyeceği inancıyla beraber karşılıklı bir ilişki biçimine bürünmüştür. Bir diğer ifadeyle kadercilik, fedakârlık, eylemsizlik ve devlet-vatan sevgisi ile kurulan ilişki biçimi hak arama veya eleştirme gibi kentte söz hakkına sahip olma taleplerini baskılamış hatta yok saymıştır. Aşağıdaki söylemler bu durumu göstermektedir:

Yani düşünce olarak muhafazakâr, sağ düşünce olduğu için sağ iktidarlara hiçbir zaman, hangi iktidar gelmişse ya bunlar hükümet, biliyorsa iyisini yapar biz devletten akıllı mıyız dediler (K17).

Yusufeli’nin muhafazakâr kimliği, sağ kimliği sağ iktidarlara hiçbir zaman karşı çıkmadı. Hatta 90 yaşındaki adam geldi Yusufeli’ne barajın temeli atılırken elleri patlarcasına alkışladı. Bizi en çok inciten de o oldu zaten. Evet devlettir, yapar (K2).

Kaderci bir toplumuz biz. Bizim yaşadığımızı bugün Borçka’da, Hopa’da toplum yaşayacak olsa emin olun yaşamazdı. Bunu yaşatmaya cesaret dahi edemezlerdi. Bizim en büyük sıkıntımız Yusufeli halkı olarak biz iki dağın arasında kalmışız, hak arama özgürlüğü, hak arama yetkisinin ne olduğunu bilemiyoruz (K15).

Devlet ve vatan sevgisinden dolayı kabul ettik. Hemen her Yusufelili gibi (K11).

Ama bazısı da devlet yapıyor mantığına yaklaşanlar çok. Yusufeli'nde bu biraz daha çok. Devlet yapıyor devlet iyisini yapar gibi de düşünmüyorlar maalesef (K9).

Yusufeli kültüründe 1980'li yıllarda da çok fazla bir karışıklık olmamış, başkaldırı olmamış. Devlet bilinci, devlet baba bilinci daha doğrusu çok ön safta. Ha bu bizde de var ama biz devlet baba deyip de ezizet eden bir babaya da baba dersin ama çok da fazla samimiyetle bağlanmazsın. Bizde biraz o karıştırılıyor (K5).

3.7. Kent Planlaması

Yusufeli'nin yeni yerleşim yerinin planlaması bölgedeki yaşam biçiminin yeniden düzenlenmesi, dolayısıyla toplumsal bir düzenleme aracı olarak görülebilir. Bölgenin ihtiyaçları ve bölge halkının sürecin dışında bırakılması, büyüme ve ilerlemeye dönük söylemler kentsel planlamada siyasetin dışarıda bırakıldığı bir süreci göstermektedir. İlçenin geçmiş yıllardaki taşınma biçimlerinden oldukça farklı biçimde topyekûn bir yaşam ve mekân dönüşümü çok daha katılımcı bir planlama strateji gerektirmektedir. Nitekim yeni yerleşim alanının jeolojik-jeoteknik etüt raporunda alanda kaya düşmesi veya heyelan gibi risklerin var olması, yerleşime uygun alan bulunmaması gibi gerekçeler belirtilmiş olmasına rağmen bunlar toplumun gündemine girememiş ve TOKİ ihalesiyle bölgede inşaatlara başlanmıştır. Bununla birlikte eski imar planlamaları çok yeterli olmasa da yeni yerleşim yerinin planlamasında devam ettirilmesi gereken değerlere yer verilmediği, toplumsal bir yeniden düzenlemenin bölge halkında uyandırdığı fedakârlık bilinciyle siyasetten bağımsız, kurumsal, keyfi süreçlere indirgenildiği görülür (Türk ve Erdoğan, 2020, s. 50).

Yeni yerleşim alanının imar planlarını inceleyen Erkan ve Türk (2017)'e göre yer seçimini konusunda projeden etkilenen insanların tercihlerinin değiştiği görülmektedir. Mevcut mevkiî Yansıtıcılar 2000 yılında en çok tercih edilen yer iken, 2004 ve 2005 yıllarında en düşük orana sahip yer olarak belirmiştir. Ekilebilir alan ve çevresini kuşatan ormanlık alan olmadığı gibi turizm potansiyeli de düşüktür. Ancak inceleme ve seçim kriterleri arasında bulunan bazı sosyolojik koşullar, iklim özellikleri, alanın büyüklüğü, merkezi konumu ve eski yerleşime yakınlığı diğer yerleşim alanlarıyla kıyaslandığında düşük bir farkla seçilmiştir. Ayrıca Yansıtıcılar'ın kamu mülkiyetinde bulunması ve dolayısıyla kamusallaştırma maliyetinin düşük olması bu tercihi önemli ölçüde etkilemiştir (Erkan ve Türk, 2017, s. 384). Yeni yerleşim yeri için alternatif yerleri değerlendirme işlemlerinin tarafsız ve bilimsel bir yaklaşımla yürütülmemesi, imar planının geçerliliğini tartışılmalı hale getirmektedir.

Bir şeyler yapıldı, görüntüde güzel, fotoğrafları güzel çıkıyor. Açısına göre ilçeyi güzel gösteren fotoğraf çıkıyor. İyi bir site yapmışlar ama içinde yaşayacak insana göre hiçbir planlama yapılmamış. Site mantığıyla bir ilçe kurdukları için saçma sapan bir durum ortaya çıkmış. İlçenin ağırlık merkezi diye bir şey yok. İlçede, ilçe merkezi denecek bir yer yok. İş yerleri darmadağın (...)Bugün gelinen noktada ciddi bir masrafa rağmen, hiç kimsenin işine yaramayan Melih Gökçek'in dinazorlarına benzetiyorum. Benzer bir durumu Yusufeli'ne yaşattılar. Planlama garabeti diyeceğim, yanlış olacak cümle. Planlama yok çünkü (Mekânda Adalet Derneği, 2022).

Yerleşim yeri imar planı revizyon raporuna göre bölgenin yerleşim açısından sorunlu kısımlarında heyelan ve kaya düşmesini önleme projelerinin yapılması zorunlu tutulmuştur. Yaşanabilir kentsel bir çevre kurmak ve topoğrafyaya uygun mimariyle kent dokusu ve kentsel alan sunmak temel amaç olarak belirlenmiştir. Diğer kamu kuruluşlarının¹ planlama sürecine dair görüşlerinden yararlanılmıştır. Planlamanın esası, yeniden yerleşimden etkilenecek kırsal alanlarla beraber kentsel bir tasarı ve kentsel dönüşüme dayanır. Ayrıca son olarak planlama hükümlerine göre Yusufeli yeni yerleşim yeri planlama anlayışı topografya nedeniyle “klasik planlamalardan farklı olarak daha esnek bir planlama anlayışını gerekli kılmıştır” (Yüksel Proje, 2020). Planlanmanın amacı belirsizlikleri çözmek iken bu “esnek planlama anlayışı” planın içerdiği belirsizliklerin giderilemediği olarak okunabilir (Bkz. Erkan ve Türk, 2017, s. 386-387). İmar planlarında bahsi geçen yöresel yaşam tarzıyla örtüşmeyen ve yerleşik toplumsal ilişkileri sürdürülemez kılan (özellikle akrabalık ve komşuluk ilişkilerini yok sayan kura ile konut dağıtımı gibi) olumsuzlukların giderilememesi, ekonomik açıdan maliyetli ve uzun bir planlama ve inşaa süreci baraja dair güçlü bir karşı duruşun olmamasına rağmen tepki toplayan konulardır. Bir memur emeklisi olan M. Aydın'ın “Kırk-kırk beş senedir biz baraj muhabbetiyle yattık, baraj muhabbetiyle kalktık. Çok müthiş paralar geldi. Yusufeli'ne gelen paralar, bakın Yusufeli'ne gelen paralar Türkiye'de birçok vilayete gitmedi. Paralar resmen yendi, şirketler kazandı, vatandaş mağdur edildi...-Ben orda sevmediğim bir adamla oturmak zorunda mıyım? (TOKİ'nin yaptığı evlere kura sistemiyle yerleşmenin sonucu kastediliyor) Ben orda kendi komşumu kendim seçebilmem lazım. Benim alt katta annem oturuyor, üst katta ben oturuyorum. Annem 3. bölgede benim

1 Artvin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Artvin Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, BOTAŞ Genel Müdürlüğü, Çoruh Elektrik Anonim A.Ş., Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Trabzon Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, TEİAŞ Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü.

evim 4. bölgede. 3. bölge ile 4. bölge arasında 1 günlük yol var” (Mekânda Adalet Derneği, 2022) ifadesi bu açıdan karakteristiktir.

Yusufeli halkı, barajın açılışı yapılmadan önce, 2022 yılının Eylül ayında taşınma sürecindeki mağduriyetlerin giderilmesine ilişkin taleplerini Yusufeli’ne Ses Ol başlıkla basın metninde dile getirmiştir. Bölge halkının katılımıyla gerçekleştirilen Ağustos ayındaki halk toplantısında konuşma yapan bir katılımcı, daha sonra benzer iki kişi daha şekilde provokasyon gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. Halkı basın açıklaması yapmaya iten unsurlar şunlardı: hak sahipliği ölçütlerinden kaynaklı taleplere karşılık verilmemesi, inşaatların devam ettiği bölgedeki okullara hazırlıksız taşınma, taşınma süreci ve zamanlarına dair bölge halkıyla net bilgi paylaşımamasından doğan bilgi kirliliği, yapılacak olan yeni iş yerlerinin hak sahipliği ve tahsis koşullarına dair bilgi edinememe, yeni yapılan konut ve iş yerleri bedellerinde fiyat indirimi talebi, taşınma sürecinden önce istihdam programlarının duyurulması, ulaşım sorunlarına dönük taleplerdir (Yusufeli’ne Ses Ol, 2022). Mağduriyetler genel olarak; ilçe içerisindeki ulaşım sorunu, kurulan etaplar arasındaki mesafe nedeniyle daha önce yürüme mesafesinde olan alanların birbirinden kopukluğu, gençlerin sosyalleşebileceği alanların olmaması, yeşillik alanların yetersizliği, konaklama sorunları, mevcut işlerini devam ettirmek için yeni işyeri hakkının mekânsal olarak uygun olmayan bir yerde çıkması gibi sorunları içermektedir (Yusufeliler Yeni Yerleşim Yerine, 2023). Alan araştırmasının yürütüldüğü dönemde de aynı mağduriyetlerin sürdüğü yapılan gözlem ve mülakatlardan anlaşılmaktadır.

Planlamaya dair “asrın ilçesi değil, asrın felaketi”, “siyasi rant”, “topraksız yerleşim” gibi söylemler ve yeni yerleşim alanında verilen maden ruhsatları yerleşim yerinde toplumsal değil ekonomik kaygıların gözetildiğini ima etmektedir. Planlamanın toplumsal taleplerden çok siyasi ve ekonomik kaygıları gözettığı aşağıdaki ifadelerde mevcuttur:

Planlamada bizleri muhatap almadılar. Bunlara karşı çıkınca muhalefetle suçlandık. Devlet buraya çok büyük bütçe ayırdı ama planlamada sınıfta kaldılar. Yapılan en büyük yanlış şirketlerin Ankara’dan oturup proje yazmaları (K8).

Şehir yapılanması mesela yeni bir ilçe yapıyorsun. Hükümet konağı ile belediye arasında 1 km ye yakın mesafe var, rampalar var. İnsanlar belediyeden evrak alacak, hükümet konağından evrak alacak, belediyeye gidecek, bankalara gidecek, hepsi birbirinden kopuk, saçma sapan yerlerde yapılmış. Yani yeni bir ilçe yapıyorken onları bir arada yap, çok mu zor, yapılabilirdi. Olmadı, yapmadılar. Başka başka yerlerde yaptılar. Binaları, yapılan binalar kaliteli yapıldı bakın onlara bir diyeceğimiz yok. Binalar gerçekten güzel, büyük de yapıldı. 50 sene

sonrasına da hizmet verebilecek binalar ama o yerleşke, o şehir planlaması hiç yani. Bu kadar mı acemilik olur? (K15).

Yalnız eski ilçeye göre de daha ferah, daha geniş, daha yaşanabilir alanlar fazla. Ama çok dağınık oldu yani. İlçe özelliğini kaybetti, her bir konut bir yanda. Şehir planlamacıları o planlamayı yapamadılar (K17).

Fakat tabii ki şu anda beklentilerimizi karşılıyor mu, inşa ederken Ankara'da masa üstünde çizilen bir proje ile sahadaki proje birbirini tutmuyor. Biz aşağıda toplu bir ilçe içerisinde yaşarken burada, yeni ilçede aşağısının üç katı büyüklüğünde bir ilçeye karşı karşıyayız (K12).

Asrın ilçesini yapacaklardı, asrın felaketini yaptılar (K1).

Şimdi maalesef ilçe yeri belirlenirken siyasi kararlar alındı, teknik kararlar değil. Burada ilçe olur mu olmaz mı, olursa maliyeti ne olur; insanlar işte aşağıdaki yaşam standartlarının üstüne çekilebilir mi bunlar tartışılmadı. Helikopterle birileri gezdi, siyasi olarak da ben oraları gezdim, gördüm, buralarda ilçe olur dediler ve ilçe yerine buraya karar verdiler. En büyük hata aslında ilçe yerinin buraya kurulmasıydı en başında (K18).

Planlamanın ekonomik ve siyasi yönlü olduğunu gösteren önemli etkenlerin başında yeni yerleşim alanında verilen maden ruhsatlarıdır. Katılımcılar arasında maden işletmesinin başlayacak olmasını olumlu bulanlar varken, olumsuz yaklaşımlar da bulunmaktadır. Yaratılacak istihdam gençleri ilçede tutabileceği beklentisiyle olumludur. Yeni yerleşim sahasına yakın maden işletmeleri barajdan sonra ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak en önemli proje olarak öne çıkarılmaktadır. İlçe yerleşim alanının maden şirketi ve yerel yönetim arasındaki pazarlıkla belirlendiğine yönelik iddialar da bulunmaktadır. Olumsuz yaklaşımlar ise il genelindeki çok sayıda diğer maden işletmelerine karşı olduğu gibi bölgedeki yaşam alanlarının yok olacağı kaygısını taşımaktadırlar.

Yeni yerleşim yeri bana göre artık yeni yerleşimden öte Yusufeliler için bir hapisane ve bir maden kasabasıdır. Çünkü madenler Yusufeli'nde faaliyete geçecek, yakın zamanda geçecek. Yani orda dört ruhsatın olduğunu ve bu ruhsatların başta altın madeni olmak üzere 4. grup madenciligi yapılacağını Yusufeliler dört gözle bekliyorlar. Yusufeliler bu konuda 3-5 kişi belki karşı çıktı, gerisi "olsun canım güzel olur" yaklaşımında (K4).

Yönlendirilme değil hapsedilme olayı var. Ya şüandaki şu mevcut, taşındığımız şu yer var ya burası da Çamlık maden sahası içerisinde. Çamlık maden sahası içerisinde olduğu için buranın da tekrardan taşınabileceği gün gibi ortada, ama bugün ama yarın, her neyse (K16).

4. SONUÇ

Büyük ölçekli enerji projelerinin etkisi olarak yerinden edilme ve yeniden yerleşimin olumsuz sonuçları, ekonomik kalkınma güdüsünden ziyade toplumsal bir sorun olarak dünya çapında disiplinler arası çalışmaları tetiklemiştir. Bu çalışmalara göre hükümetler yeterli yasal ve politik düzenlemeler sunamazken Dünya Bankası'nın yeniden yerleşim kriterlerini yerine getirmekten de uzaktır. Bu kriterler katılımı teşvik etme, olumsuz etkilerden kaçınma veya bu etkileri en aza indirme, yaşam koşullarını geliştirme, halkın ihtiyaçlarını gözetme, yerel halkı koruma, faydaların bölüşümü gibi alan araştırmasından elde edilen yukarıdaki alıntılarda da doğrudan veya dolaylı işaret edilen sorunları sergilemektedir (Cernea, 1997, s. 8). Toplumsal sorunlara dayalı siyasi yönelim mevcut çalışmada depolitizasyon ile yansıtılmış, siyasi olanın toplumsal sorunlar etrafında baskılandığı kentsel siyaset çizgisi izlenmiştir.

Depolitizasyon açısından kentsel yenilenme [Yusufeli vakasında yeniden yerleşim] farklı taraflar arasında uzlaşma düzeyiyle kentsel değişimin gerekliliğini hizmet yönelimli bir anlayışla yürütür. Ancak değişim vaadi beklenen hizmetleri beraberinde getirmediği gibi, alternatif politik izlenceler etkisiz hale getirilir. Ekonomik büyümenin bir katalizörü olan proje, dünyadaki diğer örnekler gibi ekonomik kazançların toplumsal ve adalet kaygılarına ağır bastığı neo-liberal yönetimselliğin depolitize edici bir sonucunu gösterir. Post-politik planlama bu açıdan kent otoritelerinin katılımcı süreçlerin ve uzman ifadelerinin resmileştirilmesi yoluyla kentsel siyasi kararların, danışmanın ve katılımın uzlaşma sağlamaya, siyasal "kapatmaya" yönelik pratikler içerir (Ruming, 2017, s. 2). Planlama sonucu yeni yerleşim yerinde meydana gelen sorunların büyük oranda baraja dair popülist uzlaşmanın etkisiyle siyasallıktan arındırılması söz konusu olmuştur. Kalkınma, millileşme, enerji girdisi, yüzyılın projesi ve devlete fedakârlık söylemleri uzlaşmanın popülist söylemlerini örneklendirir. Yusufeli'nin eski ve yeni yerleşim düzeniyle siyasal ve buna bağlı planlama sorunu büyük oranda mevcut devlet ve toplum ilişkisinin post-politika yoluyla yeniden pekiştirilmesiyle açıklanabilir. Planlama sürecinde resmi katılım süreçlerinden dışlanma bu ilişkinin bir yansımasıdır. Bir başka açıdan ise yurttaşların karar verme süreçlerine katılımı sadece sembolik olarak, yasalara uygun bir şekilde düzenlenir. Temel amaç büyüme yanlısı planlama vadinin sarsılmasını önlemektir ki halkın katılımı bu planlama sistemini tehlikeye düşürmediği müddetçe geçerlidir. Bu nedenle demokratik katılımın toplumsal açıdan gerekliliklerinde ve halkın siyasal etkisinde planlama ve katılım arasında gelişen boşluklar bulunur (Inch, 2015, s. 412). Bu eksende planlama, siyasal olanın planlama sisteminden çıkarılmasını veya antagonizmanın etkilerini en

aza indirmelerini sağlayan katılımcı boyuttan yoksun bir şekilde planlayıcılar ve seçili yetkililer tarafından tekno-işletmeciler bilgi yoluyla yürütülür. Katılımcılık depolitize edilen planlama biçiminde yeni politika ve kentsel yönelimler oluşturmanın dönüştürücü ve eleştirel potansiyelini kaybederek post-politikayı pekiştirir. Ranciere’in siyasal ve dönüştürücü olarak resmi ve gayri resmi alanların kapsamında yorumladığı katılımcı planlamaya karşıt olarak post-demokrasi sınırları içindeki uzlaşma temelli planlamada “şekden” katılımcılık bulunur. Yusufeli vakası planlamaya dair hâkim söylemlere karşı herhangi bir resmi veya gayri resmi bir siyasal oluşumun olmaması nedeniyle depolitize edilen katılımcı planlamaya örnektir. Planlamada katılım desteklenirken aynı zamanda etki üzerindeki sınırlar gizlenir, yapay bir meşruluk sağlanarak karşıtların sesleri kısılır (Metzger, 2017).

Depolitizasyon karşısında planlamada siyasallaşma, liberal ve müzakereci siyasallaşma karşısında radikal, katılımcı ve kent hakkı ile ilişkili bir demokrasi anlayışıyla mevcut güç ilişkilerini değiştirme yoluyla gerçekleştirilebilir. Uzlaşma inşa eden iletişimsel eylem ve müzakereci demokrasinin post-politik özellikleri dikkate alındığında planlama teorisi ve uygulamasında siyasalın boşlukları, mevcut planlama sorunlarıyla Yusufeli vakasında gözlenebilmektedir. Bir diğer ifadeyle planlama, sonuçlardan doğrudan etkilenenlerin ihtiyaç ve gereklilikleri çatışmaya yer verilmeyecek şekilde karşılanmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısına göre uzlaşma toplumsal yarıkları görünmez kılan, antagonizmaları etkisizleştiren post-politik siyasetin bir özelliğidir. İletimsel planlama belirli sınıfları içerirken belirli sınıfları sürecin dışında bırakarak neo-liberal statükoyu pekiştiren bir uzlaşma ve müzakereye dönük demokrasi modeline dönüşür (Purcell, 2009). Planlamaya agonistik bir bakış açısıyla yaklaşanlara göre ise demokratik ve çoğulcu toplumlarda çatışmanın kaçınılmaz olması farklı görüşleri kabul etmeyi ve onları ön plana almayı gerektirir. Kent hakkı çatışmaya dayalı siyasallaşma olanağının bir düşüncesi olarak kentte yaşayanların kentsel değişimlerde hak sahibi olabilmesini, kentte yaşayanların insan haklarını ve siyasal katılımını ifade eder. Lefebvre’nin öne sürdüğü kent hakkı ise kenti değiştirebilme taleplerine, farklılığa ve uyumsuzluğa yönelik siyasallaşma talepleriyle radikal bir içeriğe işaret eder. Bu anlamda kent hakkı “radikal başkalaşım” talepleriyle depolitizasyon karşısında siyasallaşmanın dinamiği olarak okunabilir (Lefebvre, 2015, s. 130).

İncelenen vaka çalışmasında kent hakkı yoluyla siyasallaşma potansiyeli kentsel değişim sürecinde depolitizasyon karşısında etkili olamamıştır. Yusufeli örneğinde devlet ve toplum arasında mekân yoluyla kurulan ilişkide planlama aracı çeşitli mağduriyetler yaratmasına rağmen bu mağduriyetler ne katılımcıların siyasi tutumunu ne de baraja karşı yaklaşımını etkilemiştir. Yeni ilçeye taşındıktan sonra yapılan 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili

sonuçları projeye ilişkilendirilen iktidara büyük bir desteğin olduğunu göstermekte ancak bu sonuçların memnuniyet anlamına gelmediği de görülmektedir. Ortaya çıkan bu çelişkili durum katılımcıların söylemlerinde sıklıkla geçmekte ve depolitizasyonun etkili olduğunu göstermektedir. Genel seçimlere yansımaya siyasi tepki Yusufeli halkının yerel seçim sonuçlarını değiştirmesini sağlamış ve bu anlamda süreç içerisinde kentsel siyaset yerel yönetim ve toplum nezdinde yeni gelişmelerin incelenmesinin gerekliliğini göstermektedir.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2019). Siyasetin mekânı kent. İçinde K. Alver (Ed.), *Kent sosyolojisi* (327-343). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Allmendinger, P. & Haughton, G. (2013). Revisiting...Spatial planning, devolution and new planning spaces. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31, 953-957.
- Anadolu Ajansı. (2022). *Cumhurbaşkanı Erdoğan Artvin Yusufeli Barajı'nın açılışında konuştu* (2023, 14 Nisan). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=iRLTD385VF4&t=166s>.
- Balaban Salı, J. (2012). Verilerin toplanması. İçinde A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (s. 134-161). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Batuman, B. (2019). *Milletin mimarisi yeni İslamcı ulus inşasının kent ve mekan siyaseti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- BirGün TV. (2022). *Sulara Gömülen İlçenin Hikayesi: Yusufeli...Limak bir ilçeyi nasıl yuttu*. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=xQyzBS-8geeI&t=94s>, 26.04.2023.
- Bondi, L. (2005). Troubling space, making space, doing space. *Group Analysis*, 38(1), 151-163.
- Bumin, K. (2019). *Demokrasi arayışında kent*. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Burr, V. (2012). *Sosyal inşacılık* (S. Arkonaç, Çev.). Ankara: Nobel.
- Cernea, M. M. (1997). Hydropower dams and social impacts: A sociological perspective. *Social Development Papers*, (16), 1-30.
- Crouch, C. (2016). *Post-demokrasi* (A. E. Zeybekoğlu, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Çelik, H. & Ekşi, M. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Davidson, M. & Iveson, K. (2014). Recovering the politics of the city: From the 'post-political city' to a method of "method of equality" for critical urban geography. *Progress in Human Geography*, 39(5), 1-17.
- Dikeç, M. (2005). Space, politics and the political. *Environment and Planning D: Society and Space*, 23, 171-188.
- Dikeç, M. (2012). Immigrants, banlieues, and dangerous things: Ideology as an aesthetic affair. *Antipode*, 00(0), 1-20
- Dikeç, M. (2016). Siyaset Üzerine Düşünme Tarzı olarak Mekân (Ş. Öztürk, Çev.). *Cogito Mekân ve Siyaset*. (84), 45-69
- Dikeç, M. & Swyngedouw, E. (2017). Theorizing the politicizing city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 1-18.

- Çoruh Sınır Aşan Tahribat, (2019, Eylül), Erişim adresi: <https://deretepe.org/coruh>.
- Erkan, G. H. & Türk, H. (2017). Yeni Yusufeli Yerleşiminin İmar Planının İncelenmesi. İçinde F. Demirel (Ed.), *Geleceğin inşası adına Yusufeli sempozyumu* (381-394). Samsun: Yusufeli Belediyesi Yayınları.
- Evren, E. (2014). The rise and decline of an anti-dam campaign: Yusufeli dam project and the temporal politics of development. *Water Hist*, 6, 405-419.
- Featherstone, D. & Korf, B. (2012). Introduction: Space, contentation and the political. *Geoforum*, 43, 663-668.
- Flyvbjerg, B. (2005). Machiavellian megaprojects. *Antipode*, 37(1), 18-22.
- Flyvbjerg, B. (2014). What you should know about megaprojects and why: An overview. *Project Management Journal*, 45(2), 1-30.
- Haughton, G. & McManus, P. (2019). Participation in post-political times. *Journal of the American Planning Association*, 85(3), 321-335.
- Hilding-Rydevik, T., Hakansson, M. & Isaksson, K. (2011). The Swedish Discourse on sustainable regional development: Consolidating the post-political condition. *International Planning Studies*, 16(2), 169-187.
- Inch, A. (2015). Ordinary citizens and the political cultures of planning: In search of the subject of a new democratic ethos. *Planning Theory*, 14(4), 404-424.
- Karatepe, Ş. (2014). Prof. Dr. Şükrü Karatepe ile “kent, politika ve demokrasi üzerine” bir söyleşi. Orçun İmga ve Emir Ormanoğlu. *İdealkent Kent ve Politika*, (12), 8-26.
- Kuzemko, C. (2014). Politicising UK energy: What ‘speaking energy security’ can do. *Policy & Politics*, 42(2), 259-274.
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir hakkı* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Legacy, C., Metzger, J., Steele, W. & Gualini, E. (2019). Beyond the post-political: Exploring the relational and situated dynamics of consensus and conflict in planning. *Planning Theory*, 18(3), 273-281.
- Massey, D. (2016). Radikal demokrasiyi mekân üzerinde düşünmek. *Cogito*, (84), 36-44.
- Mekânda Adalet Derneği. (2022). *Yusufeli: Bindik bi’ alamete*. Erişim adresi: (<https://www.youtube.com/watch?v=Q39Mvafv7I8>)
- Merrifield, A. (2017). *Yeni kent sorunu* (D. Toprak, C. Akyos, Çev.). Ankara: Tekin Yayınevi.
- Metzger, J. (2017). Post-politics and plannings. In M. Gunder, A. Madanipour & V. Watson (Eds.), *Routledge Handbook of Planning Theory* (pp.180-193). London: Routledge.
- Mouffe, C. (2018). *Siyasal üzerine* (M. Ratip, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Nardis, F. D. (2017). The concept of de-politization and its consequences. *Partecipazione Conflitto*, 10(2), 340-356.
- Ranciere, J. (2001). Ten theses on politics. *Theory & Event*, 5(3), 1-16.
- Ruming, K. (2017). Post-political planning and community opposition: Asserting and challenging consensus in planning urban regeneration in Newcastle, New South Wales. *Geographical Research*, 56(2), 181-195.
- Stoker, G. (1998). Theory and urban politics. *International Political Science Review*, 19(2), 119-129.
- Swyngedouw, E. (2007). The post-political city. In BAVO (Ed.), *Urban politics now: Re-imagining democracy in the neoliberal city* (pp. 58-78). Rotterdam: Netherland Architecture Institute Publishers.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F. & Rodriguez, A. (2002). Neo-liberal urbanization in Europe: Large-scale urban development projects and the new urban policy. *Antipode*, 34(3), 542-577.
- Şimşek, A. (2012). Evren ve örneklem. İçinde A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (s. 108-133). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Taşkale, A. R. (2015). Neoliberal ve militarist post-politika (M. Serin, Çev.). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Toker, Ç. (2018). *Yusufeli Barajında maliyet gerçekleri*. Erişim adresi: https://www.emo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=123136&tipi=17&sube=0.
- Türk, E. & Erdoğan, A. (2020). Menkulleştirilen bir kentten kalan notlar: Yusufeli. *Mimarlık*, (411), 48-53.
- Yusufeli'ne Ses Ol. *Yusufeli'nin Sesi Gazetesi*. Erişim adresi: <https://www.yusufelininsesigazetesi.com/haber/yusufeli-ne-ses-ol-46.html>.
- Yusufeliler Yeni Yerleşim Yerine Yeni Dertleriyle Taşındı Ortak Görüş Taşınma İşini Aceleye Getirildi. *08 Haber Gazetesi*, Erişim adresi: <http://old.08haber.com/haberGoster.php?hid=17057>.
- Yusufeli Halkı İlçede Okulların Taşınmaya Hazır Olmayan Yeni Yerleşim Merkezine Taşınmasını Protesto Etti. *Yusufeli'nin Sesi Gazetesi*, Erişim adresi: <https://www.yusufelininsesigazetesi.com/haber/yusufeli-halki-ilcedeki-okullarin-tasinmaya-hazir-olmayan-yeni-yerlesim-merkezine-tasinmasini-protesto-etti-48.html>.
- Wilson, J. (2012). The urbanization of the countryside Depoliticization and the production of space in Chiapas. *Latin American Perspectives*, XX(X), 1-18.
- Wodak, R. & Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology1*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/265678850_Critical_Discourse_Analysis_History_Agenda_Theory_and_Methodology_1.